

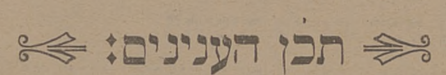

DAS ZEITALTER.

יוצא אחת בשבוע.

Krakau, 3 Jänner 1901. גליון 2. קראקא, י"ב טבת, תרס"א.

המו"ל:
חברת „אחיאסף", ווארשא.

תכן הענינים:

תנאי החתימה:

באוסטריה-אונגריה:

לשנה —.14 קראנען.
לחצי שנה —.7 „
לרבע שנה 3.50 „

ברוסיה:

לשנה —.6 רו"כ.
לחצי שנה —.3 „
לרבע שנה 1.50 „

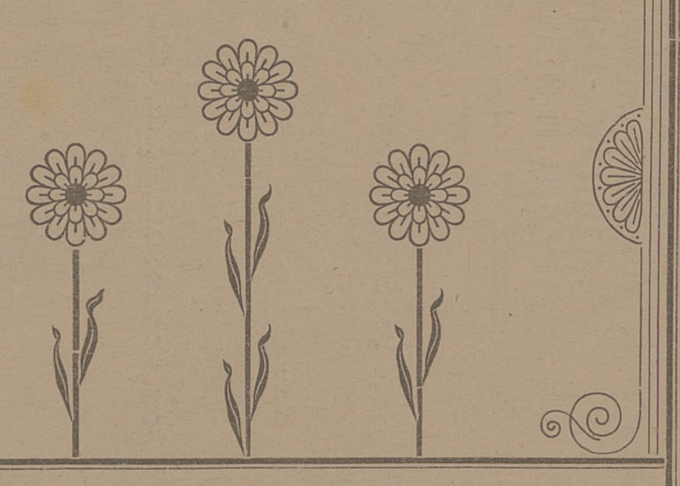
בשאר ארצות:

באשכנז לשנה 12 מארק.
באנגליה „ 12 שילינג.
בשאר ארצות לשנה 17 פרנק.
בארץ ישראל „ 15 „

מחיר כל גליון 15 ק', 30 העל'.
בעד חילוף הכתבת 20 ק'.

מחיר מודעות:

בעד כל שורה קטנה פטיט 20 הילר, 10 קופ'.

כתבת „הדור":

ברוסיה: Verlag „Achiasaf", Warschau, Postkiste 25.

בשאר ארצות: Administr. „HADOR", Krakau, Gertrudy 19.

I. Jahrgang. Hadôr — Das Zeitalter שנה ראשונה.

תנאי החתימה:
באוסטריה־אונגריה:
לשנה . . . . 14.— קראָנען
לחצי שנה . . . 7.— „
לרבע שנה . . 3.50 „

בשאר ארצות:
באשכנז לשנה . . 12 מארק
באנגליה לשנה. . 12 שילינג
בשאר ארצות לשנה 17 פרנק
בארץ ישראל „ . 15 פרנק.

הדור

יוצא אחת בשבוע.

המו"ל: חברת „אחיאסף", ווארשא.

ברוסיה:
לשנה . . . . . 6.— רו"כ
לחצי שנה . . . 3.— „
לרבע שנה . . 1.50 „

מחיר כל גליון 30 הילר, 15 קופ'.

בעד חילוף הכתבת 20 קופ'.

מחיר מודעות:
בעד כל שורה קטנה פטיט 20 הילר, 10 קופ'.

Erscheint jeden Donnerstag.

קראקא י"ב טבת, תרס"א. Nr. 2. — גליון ב. Krakau, 3. Jänner 1901.

דור הולך ודור בא.

מאת

ד"ר יהושע טהאָן.

יסוד וראש־פנה לכל תורת הפילוסופיה ולכל המדעים הוא עתה, כנודע, רעיון ה ה ת פ ת ה ו ת. לפנים היו דנים על הדברים, על העמים ועל בני האדם כמו שהם במהותם, ר"ל כמו שהם באותה שעה שהם נראים לעינינו, וכן היו דורשים עליהם תלי תלים של הלכות, היו מבקרים את ערכם ובודקים את שווים, ועוד כדומה מן העקרים הנהוגים במקצעות המדעים השונים. אמנם עתה — כלומר: מן המחצה השניה של המאה הי"ט והלאה — נשתנתה המתודא המדעית תכלית ישנוי. עתה אין שואלים בראשונה על מ ה ו ת הענין שדָנים עליו, כי אם מתאמצים ראשית לכל דבר להכיר את ה ת ה ו ו ת ו: א י ך היה ו א י ך נהיה הדבר הזה, העם הזה, האיש הזה לַמה שהוא עתה לפנינו? השאלה הזאת היא העיקרית בכל המדעים.

הנה לפניהם אדם חוטא: גנב, גזלן, רוצה, — והם אינם מסתפקים לדעת שאותו האיש גָנב וגָזל ורָצח, רק עומדים ושואלים: א י ך היה האיש הזה לַמה שהוא עתה לפנינו? מה הן ההשפעות החברתיות והטבעיות שהולידו מין בריה כזו? או הנה משל אחר: רואים הם איש וגאון הוא,— והם אינם מסתפקים לדעת את ערכם ושווים הספרותי או האמנותי של מעשי־ידיו, רק עומדים ושואלים: א י ך היה האיש הזה למה שהוא עתה? מה הן ההשפעות הטבעיות והחברתיות שהולידו את האיש המסֻגל הזה? או עוד משל אחר: הנה לפניהם איזה זרם חדש בחיי החברה או הקולטורא,— והם אינם מסתפקים לדעת, לאן הזרם הזה הולך ומוליך, כי אם עומדים והוקרים ודורשים בכבד־ראש: מאין הוא בא, מאיזה מקור הוא נובע וכדומה.

והרעיון הזה, רעיון־ה ה ת פ ת ח ו ת, הביא אותנו לידי ההכרה, כי כשם שאי אפשר בחיי הטבע בריאת יש מאין, כן לא נראה גם בחיי־הרוה — עד מקום שעיננו מגעת — שום בריאה בבחינת יש מאין. אין אנו רואים אלא דבר יוצא מתוך דבר, אין אנו רואים אלא שלשלת גדולה וארוכה מאד, וכל זרם וזרם וכל תקופה ותקופה וגם כל רעיון ורעיון אינם אלא טבעות אחדות שבשלשלת זו.

וההשתלשלות הזאת — כך מוסיף להורותנו הרעיון שאנו דנים בו — אינה עפ"י מקרה, כי אם מוכרחת היא על פי כחות צפונים, אשר אמנם לא באנו עוד לידי הכרתם. הגע בעצמך! כמה דורות ודורות, כמה מאות שנים עברו, עד שמצאו חכמי הטבע את הכחות והחקים הראשיים הפועלים בלי הרף בחיי הטבע, אם כי הטבע גלוי לפנינו ויש לנו אמצעים רבים ושונים לחקרו ולהכירו. אבל זמן רב טרם ידעו הכמי הטבע מה הם הכחות והחקים הפועלים בטבע, ידעו כי י ש נ ם, ואחרי כן בקשו ומצאום. ואם נלך בדרך הזה גם במדעי־הרוח, אין כל ספק, כי גם פה נבא אל המטרה הדרושה. ואל המטרה הזאת — כלומר: להכיר בדיוק את הכחות והחקים השוררים בחיי הרוה — אנו מתקרבים יותר ויותר. אבל יהיה הדרך לפנינו רחוק או קרוב, לכה"פ שני הכללים האלה אינם מוטלים כבר בספק: כי כל החזיונות בחיי־הרוה משולבים איש לרעהו, כמו בחזיונותיו של הטבע, וכי השתלשלותם אינה מקרית כי אם מוכרחת.

ומנקודת המבט הזאת אנו מביטים על התפתחותה של ספרותנו מן הדור שעבר אל הדור הבא עתה. הספרות — ביחוד בחלקה היפה וגם בחלקה הפובליציסטי — אינה בריה בפני עצמה. הספרות הזאת היא הד־קולם של החיים המלאים. ובאותה מדה שהחיים בעצמם עשירים ומלאים, עשירה ומלאה גם הספרות. ובכלל אנו רואים כי כל אותן השאלות והזרמים ההומים ורועשים בחיים, הם הם שממלאים את כל חללה של הספרות. והבור הזה מתמלא מחוליתם של אלו. ולא עוד אלא שגם אלה הענינים שאינם לכאורה לקוחים מן החיים ההוים — למשל, הספורים ההיסטורים — גם להם יש בלי ספק יסוד בחיים כמו שהם. המשורר ששומע באזנו החדה איזו תנועה של שאלה או של רצון המבצבץ ועולה, מוצא ששאלה כזאת או רצון כזה היו לעולמים ולכן הוא ממהר ומביא את פתרונם משם. וטעות גדולה בל"ס טעה המשורר האשכנזי בהחליטו: רק מה ש מ ת ב ה י י ם, הוא יהיה ב ש י ר. אדרבא, רק מה שהי בחיים, הוא הי בשיר. ה י, כלומר פועל ועושה רושם.

כן, הספרות היא רק הד־קולם של ההיים, לא פחות ולא יותר. והד־קולם של חיינו היתה גם ספרותנו מאז ועד היום.

הביטו על ה„סדור" וה„מחזור" שלנו עם כל פיוטיהם וסליחותיהם וקינותיהם — האם אינם הד־קולם של חיינו אז? הכל יודעים, כי אין לנו מקור יותר נאמן להכרת תקופות רבות בדברי־ימינו מן הפיוטים והסליחות והקינות האלה, שברובם הם זרים עתה לרוחנו. והם היו לנו עתה למקור נאמן, מפני שהיו בשעתם הד־קולם של החיים שלנו. אין שום ספק בעיני, כי בכל תקופה ותקופה שעברו עלינו ציירה לנו והעבירה לפנינו ספרותנו את חיינו כמו שהם ממש בלי כחל ובלי ש־ק.

וספרותנו בתקופה שעברה, ושעוד זוכרים אנו אותה מימי ילדותנו או מימי בחרותנו, גם היא נבעה ממקור החיים אז, וגם היא תתן לנו ציור נאמן מאותם החיים עצמם. נזכור נא ואל נשכח, כי בתקופה שעברה רק רעיון וחפץ אחד עז וחזק מלא את כל חללו של עולמנו, והוא: להשיג שווי־זכיות עם כל האזרחים אשר בכל מדינה ומדינה. הזמן הזה היה זמן המהפכות כמעט בכל מדינות אירופא, המלחמה נטשה והתלקחה בכל עצם תקפה, והלוחמים היו בשורה הראשונה אלה העירונים, כל אלה שנקראים עתה „בורזואזים", ובין אלה היו באמת כמעט כל הלגיונות שלנו עם כל כחם וממונם. היפלא אפוא כי החפץ לחירות ושווי־זכיות היה העמוד התיכון בהיינו? ואם מנהיגינו הקרו ודרשו ע"ד הסבה, לדעת מדוע המלחמה מצדנו אנחנו כבדה כל כך, היפלא אם באו לידי מסקנא, כי הסבה היא בשביל שאין הדור שלנו עוד ראוי לחירות, היפלא אם באו לידי מסקנא, כי רק חסר־השכלתנו הוא „השאור שבעיסה שמעכב את פדות נפשנו? הן גם כמעט כל ממשלות אירופא היו אומרות בעת ההיא, כי הלק ידוע משווי הזכיות ליהודים תלוי רק בהשכלתם. מי שהוא משכיל יעבוד רק שנה אחת בצבא, מי שהוא משכיל יגור בכל מקום שחפץ, למי שהוא משכיל העשינה הנחות רבות ושונות. „אם תאבו ותשתכלו — הנה הארץ רחבת־ידים לפניכם, בואו ורשו! ואם תמאנו ומריתם — אל הגיטו תשובו ושם תחיו חיים עלובים ועניים!" ככה שמענו את הגדולים קוראים אלינו מארבע כנפות הארץ. אם כן רק בהשכלה תלוי הדבר. ככה נולדה בספרותנו אותה הקריאה השכם והערב: השכלה! לכו והשתכלו השכלה סתם, השכלה שבלי ספק כל איש ואיש שמע והבין את פירוש המלה. עזבו את החדרים שלכם ובאו אל בתי־הספר שלהם. ההתאזרחות היתה התכלית, לכן היתה ההשכלה ה א ז ר ח י ת האמצעי האחד, להשיג את התכלית הזאת.

כשאנו שומעים עתה את המלה „השכלה" עובר צחוק קל על שפתינו. אבל המלה הזאת לא היתה בפי סופרינו איזו פראזה ריקה בלי שום תוכן. היא היתה להם במלא מובן המלה „בת־השמים", כי ממנה קוו שתתן להם במשך העת „מטל השמים ומשמני הארץ", ולהתקוה הזאת היה יסוד ובסיס נכון בכל ההבטחות והנזרות שהבטיחו וגזרו גדולי הארצות ומושליהן. עתה הכל יודעים, כי התקוות האלה לא באו. אמנם לא מפני ששקרו וכזבו אלה שהבטיחו אותנו לרפאות את שברנו. המה רק טעו בהשבונם. בימים ההם עוד היה ה„אלם הגדול", ההמון, אלם ממש. ועתה כשפתח את פיו, הוא ממאן באותה ההמדה שנתנו לו מנהיגיו שלא ברצונו; הוא עומד וטוען כי אלו היה באותו מעמד היה מתנגד לה מיד.

אין כל ספק, שהתקוה הזאת הוליכה אותנו שולל וההשכלה לא הושיעה לנו. השתכלנו לשם התאזרחות ולא התאזרחנו. מלאנו את כרסנו השכלה א ז ר ח י ת והאזרחים לא יכירונו, כמו שלא הכירו אותנו קודם לזה. ובקברן של אותן התקוות קבור גם דור העבר ביחד עם מבהר אידיאליו. כן הלך הדור שעבר באשר הלך.

והנה דור חדש בא, מבצבץ ועולה.

ועוד הפעם הננו מלאים תקוות. אבל התקוות האלה אינן מיוסדות על איזו הבטחות מבחוץ, כי אם על הכחות שבקרב לבנו ונפשנו. והננו שומעים עוד הפעם הד־קולם של היינו עתה והחיים מתמלאים יותר ויותר שאיפות חזקות וכחות עולמים.

ומה תעשה הספרות עתה?

היא תעשה מה שעשתה בכל פעם ופעם, לא פחות ולא יותר: היא תשמע ותראה את הנעשה בחיים, ואת המעשים האלה תברר ותלבן והוציא מהם את ההלק הרוחני, את ההלק הנפישי שבהם. החיים מיסדים בנקים וקוראים לאספות — זה הוא הגוף. והנשמה שבו — היא גם עתה שאיפה חזקה לחרות שבלי ספק לא תמוש עוד מלבנו עד עולם.

זאת ועוד אחרת. מי שיש לו אזן הדה ועין רואה, הוא ישמע ויראה יותר מן הקולות והברקים וההר העשן, הוא יראה וישמע גם הקולות הדקים והקוים הדקים הפועלים עוד בסתר במעמקים שבלב. והקולות והקוים האלה הדקים מן הדקים ישמעו ויראו רק בלבות צעירינו, באותו הדור הבא עתה, באותו הדור המבצבץ ועולה. ובאמת רק הד־קולם של החיים האלה מחויב להיות ויכול להיות הבסיס הנכון שעליו תוסד ספרותנו. הן הרצון הצבורי הממלא עתה את כל חללו של עולמנו הוא שאיפה לעתיד, יהיה קרוב או רחוק. לכן לא הכחות מאתמול כי אם הכחות מהיום וממחר יכולים לשלוט בנו.

ובלבות צעירינו אנו מוצאים שאיפה חזקה אחת שהיא שתים: ש א י פ ה ל י ה ד ו ת ו ה ש כ ל ה ב ב ת א ח ת. לא מהשכלה ועד ה„לשכה השחורה", לא מ„תקונים בדת ועד „הכשרי הציוניות" יכולה וצריכה ספרותנו להתפתח, כי אם מהשכלה שלילית, משום „הסר ממך עקשות פה", להשכלה חיובית, משום „פארך חבוש עליך"; מהשכלה אזרחית להשכלה יהודית.

מהשכלה־לשם התאזרחות להשכלה לשם יהדות — זה הוא דרך התפתחותה והשתלשלותה של ספרותנו מן הדור ההולך אל הדור הבא.

ועוד הפעם אזני שומעות את הד־קולם של חיינו עתה: ב א ו ו ה ש ת כ ל ו י ה ו ד י ם!

נסיונות לפתרונים.

מאת בְּרֶנֶר לַזָר.

II. (*

מי הוליד את האחדות אשר בין היהודים?

היא נולדה על ברכי האחוה הלאומית, והחקים המעיקים אשר הוציאו העמים נגדנו במשך מאות שנים, הם רק חזקוה ואמצוה. היא צמחה תחת שמי ארץ יהודה, על גדות הירדן, על חפי ים הגליל, בהרי ארץ אבותינו. היא גדלה ותשגשג בארצות הגלות, על נהרות בבל ובימי מלחמות החפש, בעת אשר ההכרה העברית הפנימית עלתה למעלה ראש, בעת אשר כל הלבבות סערו ורעשו מרוב אמץ וגבורה. הרבן הבית ואבדן עמידתה של האומה ברשות עצמה לא הביאו לה את הקרץ. ימים רבים היתה אחוה זו כל נהמתו של ישראל, וגם כהו ועוצם ידו בעת אשר הכוהו כאשר יכה הפטיש על הסדן. אחות ישראל, אהדות ישראל מורגשות ברמעותיו ובדמו. וגם בזמננו רק הדמעות והדם של אהינו יולידו את האחוה ואת האהדות בלב אלה מן היהודים, המתענגים על רוב טוב ולא נשהתו עוד כלה. הצרה המקרבת נפשות עשתה את אשר הגיל והנצחון לא היו יכולים לעשות. היא היא אשר הודיעה לכל אלה שנאנהו מרה תחת כבד משא הגדופים והמכות, לכל אלה שלא חשכו מהם רוק ומכות בטן, כי ללב הנאנח והנאנק אין דבר יותר נעים מלב נשבר; כי טוב טוב אם יתפללו אחים יחדו מרוב צרה ויגון ומרוב יאוש. כל דמעה מדמעות ישראל — והדמעות האלה נשפכו למכביר — היתה כטבעת מטבעות השלשלת אשר חברה וקשרה את בני ישראל זה לזה. תחת עול מצוקותיהם האיומות סגלו היהודים לעצמם את המדה היותר נעלה ממדות בני האדם, אשר הנחילה להם תפארת ויקר ואשר רק בפי שונאיהם יכלה להיות לדבר של גנאי: הלא היא אחותם החזקה אשר ביניהם. כאשר יבואו הימים וחק

*) עיין „הדור" גליון 1.

אהבת אחים יהיה להק לבני האדם בכל העולם, כאשר יבואו הימים ורגש האהדות יקח את מקום רגש האהבה העצמית ואת מקום ההתחרות הפרטית, אשר יקרא לה האנגלי Struggle for the life, — אז זכר יזכרו בני האדם כי לפנים נחשבה האחדות הזאת למדה שהיתה מיוחדה רק ליהודים. ואולם הרעיונות הנעלים מתפתהים ויוצאים רק ממעמקי ההכרה הפנימית של ההמון; הרעיונות האלה יוצאים ממוח נביאיו, חכמיו ומשורריו. רק מקרב האנשים האלה הולכות ומתפתחות המדות הטהורות שבהברה, אשר סוף כל סוף אינן מסרבות להן גם המפלגות העליונות. ואולם המפלגות העליונות האלה כשהן לעצמן, הן — אדרבה - היו תמיד המעצור היותר גדול אשר אנשי ההמון, ובעלי הרעיון שיצאו מקרבו, היו מוכרחים להלחם נגדו. הנה כן אפוא נראה, כי משעה שנעשו בעֲנָיִם של היהודים מדרגות מדרגות, הלך רגש האהדות הלך ואבד ממפלגות המאושרים בחייהם. בצרפת חָפצו היהודים הפורטוגיזים עוד בימי המאה השמונה עשרה, בהיותם יושבים בבורדו ומתענגים על זכיותיהם המיוחדות, להבדל מיתר אהיהם. כאשר התעוררה השאלה על אדות תיקון מצב היהודים בעלזאם, יצאו היהודים בבורדו וידיעו כי אין להם כל יחס וקשר עם עדת העניים והאביונים האלה, אשר סבלו עני ומחסור בכפריהם ואשר היו להרפה ולקלסה בעיני כל הנוצרים, בעת אשר לבני האנוסים היתה כבר היכלת להרים ראש. את הרגשות האלה נוכל למצוא כעת בין עשירי היהודים בצרפת ובאנגליה ביחוסם ליהודי רומניא ואלני"ר.

וגם אמנם נמצא, כי הרגשות האלה אשר ליהודי בורדו והדומים להם נתפשטו מעט מעט בין היהודים בארצות המערב, במדה שקבלו אלה האהרונים את משפטי האדם וירגישו את עצמם כבני אדם. מיום אשר האיר השחר לחלק קטן מעם ישראל, הלכה אחדות ישראל הלך ורפה. בראשית המאה התשע עשרה היתה עוד האחדות הזקה ורבת־אונים. הקשר אשר אִחד את ישראל במשך אלפים שנה, אותו לא יכלו להתיק על נקלה ובמהרה. זכרונות רבים יותר מדי פעלו עוד את פעולותיהם בקרב הלבבות. הרעיון, כי עוד רבים המה אלה מאתנו הנושאים בעול הצרות והמצוקות, הרעיון הזה הֵעיר בקרב לבבות רבים את זכר מצוקותינו מיום לכתנו בגולה; הפצעים עוד היו הדשים; מן הנהוין היה שיעבור כימי דור אחד עד שימה זכר דבר כזה מקרב הלבבות. במשך חמשים שנה עוררו הספורים על דבר המצוקות, אשר סבלו אחינו הרחוקים, את זכר תמונת הימים הקרובים עוד אלינו כל כך, הלא הם הימים, אשר בהם היה מצב היהודים בארצות המערב מצב עבדים ואשר עוד כבהמות נמשלו. האבות היו עוד עמנו פה, התהלכו עוד בארצות החיים, ומציאותם בקרבנו הספיקה לַחְרוֹת לזכר עולם בלב הבנים את תמונת הימים הרעים אשר עבריו. ובמדה שאבדו הזכרונות האלה, הלך גם רגש האהדות הלך ורפה בין היהודים בארצות המערב. עוד בהוָסד ה ב ר ת כ ל י ש ר א ל ה ב ר י ם פג הרגש ההוא, ולא המוסד הזה הוא שהיה יכול לחזקו ולבצרו; כי אחרי שעברו רק שנים אחדות היתה החברה הזאת להברה העושה הסדים וראש מעשיה היה לבנות בתי־ספר.

אמנם אחרית אח־ת לא היתה יכולה בלל להיות. וגם הנה נראה כי כאשר הרם היהודי את הגדרים אשר הבדילו בינו ובין העמים, עזב לאט לאט את יהדותו. ועוד יותר מזו: כאשר בא היהודי במגע ומשא עם החברה הקתולית, הלך ונשחת והפסיד את מדות עצמותו וסגולותיו הפרטיות, ורק את החסרונות והמגרעות ירש מן ההברה אשר סביבו, מעלות רוחו הקודמות שהיו לו באו לו מתוך החברה אשר עֲזָבָהּ, מתוך חנוכו אשר קבל באופן מיוחד, שהוא חנוך אשר היה מכון אל צרכיו ודרישותיו. מלבד זאת התבצרו מעלותיו אלה לרגלי תנאי חייו במשך הרבה מאות שנים. תנאי החיים האלה, וגם החיים בעצמם, הלכו ואבדו כלה, תחת שעליהם היה להשתנות לפי רוחם הם; וגם מעלותיו של היהודי וסגולותיו באו אפוא לידי כך, לא להשתנות — שהוא דבר אשר היה יכול להביא תועלת — כי אם להיות נעקרות מן השרש. רק דבר אחד היה יכול לשמור אותן מכליון: כ ה ה ה כ ר ה ה ל א ו מ י ת. אך ההכרה הזאת הלכה הלך וכלה מיום ליום; מיום ליום הרגיש היהודי כמו רגש הרפה ובוז להיות נקרא בשם עם או גם בשם יהודי. אמנם עלינו להגיד גם זאת, כי הכחשת לאומיותם נחשבה בעיני היהודים בארצות המערב כאחד מתנאי חירותו אשר קנו אותה להם ברוב עמל. ולו, לכל הפחות, ידעו היהודים לחשוב את עצמם כדומים בכל דבר ליתר בני ארצם שאינם יהודים ולדרוש את משפטם. אך לא! היהודי בארצות המערב לא ידע להשתמש בחירותו, הוא לא השב את חירותו כדבר אשר העמים היו חיבים אותו לו, שהרי רק החזירו לו מה שלקחו ממנו, כי אם כדבר אשר הואילו העמים ברוב חסדם לתת לו במתנה ואשר עליו היה להשתדל בראשונה שיהיה ראוי לו. גם ביחוסו להירותו הפרטית הביט היהודי על מצבו מנקודת המבט של שונאי ישראל, שעל פיה יכולים בני ארם שבמדינה קתולית, לכל היותר, רק לסבול בהסדם את היהודי בתוכם. והדבר הזה הוא שהיה תמיד לענין לרבנים לענות בו ולתלות עליו את דרשותיהם בבתי הכנסיות ובכל שאר המקומות בהיות חג ומועד ובאספות עם. "התאמצו — היו אומרים הרבנים לשומעי דרשותיהם — להיות ראוים לקבל את החסדים אשר נתנה לכם המהפכה הגדולה או אשר נתנו לכם התקנות הקונסטיטוציוניות של המדינות אשר בתוכן אתם יושבים". זה מאת שנים עושה היהודי את עצמו כאותו העני בפתח, אשר מחמלה וחנינה נתנו לו נדבת־יד. הוא לא ישים אל לבו כי באמת לא נתנו לו דבר, כי רק קבל בהזרה מה שלקחו ממנו לפנים: את משפטי האדם, — וכי אם חיב הוא למלאות את חובותיו כאזרה במדינה ולעבור את עבודתו להשלמת האנושיות, אין עם כל זאת דבר בעולם שיכריה אותו לשכוה את קורות ימיו או לכחש בלאומיותו ובעצמותו.

והוא אמנם שכח; והוא אמנם כחש. ברצונו כרת את רגלו האחת; ברצונו התרחק מכל הינוך עברי; ברצונו שכה וישכיח מלבו את תולדות עמו, את אשר היה, את אשר פעל ועשה, את אור המשפט והצדק אשר זָרע לפנים לעמים רבים. אך הוא לא יכול עוד אהרי כן למלא את החסרון אשר נעשה ברוחו. כתלמיד לפני רבו יכול היה לשבת לפני רבותיו הנכרים ולהביא אל קרבו את דברי הימים, את הפלוסופיה, את הספרות ואת מלאכת־המהשבת של העמים אשר בקרבם ישב ולהיות לאזרה במדינה כאהד מהם; ואולם מלאכת־המחשבת הזאת, הספרות הזאת, הפילוסופיה הזאת ודברי הימים האלה לא יכלו להתאים עם חושיו וגם לא יכלו להרעיש את כל יצורי גוו. אמנם מן המוכרה היה, שהיהודי בקרב ההברה הקתולית יהיה רק מ ת ב ו ל ל, כלומר: רק מ ו ש פ ע. אבל עלינו לדעת, כי היהודי יכול להיות גם ל ב ו ר א, ל מ ש פ י ע; ובלבד שיבוא יום והוא ישאב מים היים ממעונות ישראל, ממקורות נאמנים, הלא הם אותם המקורות, שמהם שאבו גדולי משוררי ישראל מאז.

רגשות כאלה אשר ליהודי ארצות המערב לא היו יכולים לדור בכפיפה אחת עם רגש האהדות; האהדות היתה מוכרחת ללכת הלך וכלה. ראשית לכל נמצא, כי היהודים האלה היו ברבם ממפלגת האנשים אשר אהבת עצמם היתה להם לעיקר, הלא היא מפלגת האנשים אשר יבקשו תמיד רק את תועלת עצמם. וכמו אנשי המפלגה הזאת היו גם היהודים לאוהבי עצמם ולמבקשים רק את תועלת עצמם. הדבר אשר היה לפנים פרי האהדות היה אהרי כן למפעל הסד וצדקה; הלא הוא המפעל אשר יביא תועלת

רבה לחיי החברה, אם כי רק תועלת זמנית. והיהודי העשיר מפריז, מלונדון או מברלין, בתתו נדבה ליהודי מרוסיא, מגליציה, מרומניה, ממרוקו וכו', לא מתוך אחוה יתן את נדבתו זו. לעתים רבות ישמיע בגלוי כי עוזר הוא ל ע נ י, ולא ל י ה ו ד י; החסד לוקח את מקום האחוה.

ואולם עוד רע מזה היה גורל היהודים מיום שהתחילו צוררי ישראל לחשוב לנו את אחדותו לחטא, לעון ולאשמה. כשהתחילו צוררינו לצייר את היהודים בתור קהל, אשר קשר אמיץ וחזק יחברהו, ובתור ממשלה בתוך ממשלה ובתור חברה אשר כל חבריה קשורים זה לזה, התחילו היהודים להלחם נגד הדעה הזאת בכל כחם. כל הבורג'ואזיה העברית הזאת קראה בקול אחד כי שקר הדבר. אנשי המדע, חכמי המוסר והכהנים אשר לבורג'ואזיה זו התאמצו גם הם להוכיח, כי אחדות היהודים אינה אלא דמיון, ולא נבראה אלא במוחם של צוררי ישראל. וספרים רבים נכתבו אשר לא יספרו מרוב, בכדי להראות כי אחדות היהודים אינה במציאות, או, לפחות, כי אינה צריכה להיות במציאות.

כאשר ראו יהודי המערב את צרות היהודים בארצות שונות, מהרו להודיע: אין אנחנו יודעים ומכירים את האנשים האלה. אחדים מיהודי המערב אמנם באו לעזרת האמללים אשר עזבו את ארצם, לבקש בארצות חפש ודרור מפלט לנפשם מחמת המציק. אך אנשי החסד עשו כל מה שבכחם להוכיח, כי לא רגש אחוה מיוחדת הולידה את חסדיהם. הם התפארו כי אינם ממשפחת האמללים אשר הלכו לנוע בארצות לא להם, וכי אין להם דבר עם אלה הנודדים, אשר אמנם בצקה רגלם זה כבר בדרכי נדודיהם הארוכים.

הנה זאת אפוא עשו לאחדות ישראל אלה, אשר בא יבאו כעת לדבר בשמה.

מעט חשבונות.

מאת יוסף קלוזנר.

I.

הנה לפנינו החוברת אשר אליה יחלו רבים: דין־וחשבון של ה' אשר גינצברג („אחד־העם") וה' זוסמאן, אשר אותם שלח הועד הפלשתיני באודיסה לבקר את המושבות העבריות בא"י ולהשמיע את משפטן.

„העולם רוצה שירמו אותו — אומר המשל, ותמיד היתה תקיפה ידם של אלו, אשר מלאו רצון ההמון ודברו באזניו מה שהוא חפץ לשמוע".

את הדברים האלה כתב „אחד העם" לפני איזו ירחים, כשהתעורר הרעש המלאכותי בדבר סגירת בתי־הספר ביפו. הונאת־עצמו מתוקה לאדם גם בעניניו הפרטיים, גם בעניני הכלל. ואולם בשעה שבעניניים הפרטיים אין האילוזיה יכולה להאריך ימים, כי החיים באים עד מהרה ומטפחים על פניה, בשעה זו אנחנו מוצאים, כי בעניני הכלל, שעל־הרוב אינם נוגעים בעצמו ובשרו של הפרט, אין האדם ממהר לראות את הצללים הרבים אשר לאור המתעה, הנראה לו מרחוק. ואחרי כי נעים ומתוק האור הזה, לכן תובע הקהל הגדול מאת כל האנשים, הרוצים לגלות את האמת הערומה כלה כמו שהיא, את תביעתו הישנה: „לא תחזו לנו נכוחות! דברו לנו חלקות, חזו מהתלות"... כל מי שהיה ממלא אחרי התביעה ההמונית הזאת היה נחשב לאוהב־עמו, לאיש נלבב, לבעל אידיאלים; וכל מי שהיה מדבר „נכוחות" והיה מוקיע נגד השמש את כל החסרונות והמגרעות שמצא והתמרמר עליהם, היה נחשב לבוגד בעמו ולעוכר־ישראל או, לכל הפחות, לבעל־מרה שחורה, שאין לשים לב לדבריו. „העולם" אינו מבין ואינו רוצה להבין, כי איש־הרוח, כשהוא בא להראות על המגרעות הגדולות שבעמו או באחת הדעות החביבות על העם הזה, אז לא מתוך ח ו ס ר אהבה להעם או להדעה הוא עושה כזאת, אלא מתוך ר ו ב אהבה. האנשים הקטנים, שמושגיהם בנוגע לעמם ולרעיונם דלים ומצומצמים, יכולים להסתפק במועט, מפני שהשגתם אינה תופסת את המרובה. הם רצוים לכל, יען כי שאיפותיהם מועטות ותביעותיהם מצומצמות. וגם אמונתם בעמם וברעיונם אינה גדולה ביותר. היא אינה מוצקה כברזל, וגם כנפי נשר אין לה. היא יראה מפני כל רוח מצויה, ביחוד מפני רוח־בקורת פסקנית. ועל הארץ תזחל — היא מסתפקת במועט... לא כן האיש, שהשגתו עצומה וכבירה ואמונתו כסלע איתן, השגתו זאת מביאתו לידי־תביעות גדולות, רחבות, קיצוניות. הוא אינו יכול להסתפק במועט, כי האידיאל שלו גדול ורם יותר מדי, רחב ומקיף יותר מדי. את הפשרנות אינו סובל ואינו מכיר. יען כי יש לו על מה לותר, לכן קשה לו הותרנות ביותר. האידיאל שלו עלה לו במחיר גדול, השקפותיו ותקוותיו נשתרשו בלבו באותו מדה, שאי־אפשר לו להסירן מלבו ולהקריבן על מזבחם של חשבונות מעשיים שאינם מתאימים להאידיאל הנשא, החי בנפשו פנימה. ומפני הבקרת, תהיה אפילו היותר קיצונית, גם כן אינו מתירא מעולם. אמונתו חזקה יותר מדי, עד שאי־אפשר לה להתמוטט אפילו בהתחולל נגדה סערה עזה מאד. את כל חסרונותיו של עמו או של משא נפשו הוא רואה בעינים בהירות ואינו חת להראותם גם לאחרים, ובכל־זאת מאהבתו לא יגרע מאומה. להפך, עליה עוד יתוסף אותו הצער העמוק, המשתף את החמלה הגדולה על משא הנפש שהופסד ואת הגעגועים הגדולים על התקוה הרחוקה אל אותה האהבה הבוערת, אשר אשה הקדושה אש־קדש היא בלבו של כל איש שואף לרעיון גדול ורם. והדבר הזה עצמו, שהוא מ ר ג י ש בכל החסרונות האלה, היה יהיה לעדות נאמנה, כי את הכל אפשר לתקן. הכרת הרע למלוא עמקו היא הפסיעה הראשונה להשמידו.

אומרים אמור, כי כל האנשים האלה, שתביעותיהם גדולות ביותר, אינם רואים את האמת המעשית, את האפשרות שבעולם המציאות. אבל דבר זה אינו נכון. להאהבה יש כח נפלא לחדור למעמקי הדבר האהוב, לחיות חיים אחדים עמו ולהכיר כמו כן את כל קמטיו היותר דקים. ובמדה שהאהבה גדולה ועצומה, במדה זו תגדל ותחזק ההתמרמרות על שאין הדבר האהוב מתאים בהויתו למה שהיה צ ר י ך ו ר א ו י ל ה י ו ת. ההתמרמרות הזאת מתפרצת החוצה בכח ועוז, והיא אמנם מסוגלת להרחיק את האנשים, שאמונתם אינה חזקה ביותר, מעל אותו האידיאל, אשר מושג נחיצותו לא נשתרש עדיין בקרב הלבבות בעומק הדרוש. אבל אנשים שטחיים וקלי־דעת כאלה, שהאידיאליות שלהם כביכול אינה יכולה לעמוד בפני האמת הערומה, הם כרקב לכל רעיון נשגב, הם מכניסים לתוכו את שטחיותם, מכניסים מין מתיקות המזיקה. „טוב מאד — זה המות" — ואין דבר ממית אידיאל רם כהרחקת אותם האנשים המתמרמרים על הרגיל והמקובל שבו, אשר ה„אופטימיסטים" קטני־המוח יראים מפניהם אימת־מות.

על כן רק תודה אנו חיבים להועד באודיסה, על ששלח אנשים מקרב אלה שאינם „רצוים" מאז, כדי לבקר את כל עניני הישוב בא"י, ועל שהוציא לאור את השקפותיהם ודבריהם ע"ד מצב הישוב כמו שהוא ואת ההצעות ע"ד תקונו בעתיד, שהן אמנם אינן מסוגלות כלל וכלל להשביע רצון את כל אלה „הרוצים שירמו אותם"... ואולם כל אלה שאינם מ„קטני־אמנה", יראו בהשקפותיו הפסימיסטיות של ה' א. גינצברג וגם בהשקפותיו של האגרונום א. זוסמאן, הרחוקות גם הן מהיות אפטי־

מיסטיות, את הצעד הראשון לביעור הרע, כלומר, את גילוי החסרונות היותר נוראים, שנשתרשו בישוב החדש, ואת הדרכים היותר נכונות והיותר אפשריות להסרתם ותיקונם.

II.

מתאוננים על הועד הפלשתיני באודיסה, שהוא אינו עושה דבר ושאין בו רוח חיים. יש יסוד לתלונות האלה. ספר-התקנות האופיציאלי מצמצם את פעולתו של הועד הזה, וגם העדר אנשים צעירים, חיים ומלאי פעולה, מורגש בו למדי. ובכל זאת, בחוג המוגבל שלו ובאמצעים שבידו, הוא עושה מה שהוא יכול, והעיקר — בלי קולי קולות, בלי פרסום ריקלמי מאותו המין שנתאזרח בקרבנו בשנים האחרונות. יש לנו ועדים אחרים, שאינם מרבים לפעול ממנו, אבל לתקוע ולהריע ולהרבות בריקלמות הם יודעים הרבה ממנו. הוא אינו מהלל ומפאר את עצמו, כנהוג כעת בתוכנו, ואינו מעלה כל מפעל לא-חשוב למדרגת מאורע היסטורי, וגם אינו מתירא לפרסם דברים אשר לכאורה הם פוגעים בעיקר פעולתו. כשדרוש יותר היה לראות, מדוע כל הדברים ינעים בא"י, שלח הועד שני אנשים, אחד מבקר מומחה ואחד אגרונום מומחה, שעשו בא"י יותר מארבעה ירחים. שני המומחים האלה היו צריכים למלא זה אחר דבריו של זה. ה' זוסמאן היה צריך לטפל בשאלה הארץ ואדמתה ופריה, וה' גינצברג — בשאלת העם היושב במושבות, ובשאלת בתי-הספר. על השאלה הראשונה ענה ה' זוסמאן בפרק גדול אחד מהרצאתו המסורת (עמ' 78—65), שבו הוא בא לידי מסקנא, כי ארץ טובה לנו, אשר לא יחסר כל בה: „על פי תנאיה הטבעיים — אומר ה' זוסמאן אחרי עשותו סך-הכולל לכל דבריו על הארץ ופריה — יכולה א"י להיות מצד אחד ארץ של ענפי העבודה היותר שונים, ארץ של תבואות הזרע הטובות וגידול הכבשים, ומצד השני — ארץ של מיני תרבות רבי ערך כל כך כנטיעת הזית, הפוח-הזהב והגפן" (עמ' 78).

העדות הזאת של אגרונום מומחה, שאינו מן הנלהבים כלל ועד הימים האחרונים לא היה אפילו חובב-ציון כלל, נאמנת עלינו מאד ודי כח בה להרחיקנו מיאוש נמור. לו היתה הארץ גרועה, אז באמת היינו אנוסים להתיאש מכל עבודה שם, אבל אם הארץ אינה רעה כלל, ורעים היו רק כל המישבים ורוב המתישבים, אז הלא עוד לא אבדה תקותנו כי בימים הבאים יתוקן הכל, כמובן, אם נדע מה נתקלקל ומה יש לתקן, אם לא נאפיל בטלית מצויצת אפילו על הדברים היותר מעציבים, שנעשו ולא היו צריכים להעשות.

ובחלקו של ה' גינצברג עלתה גם הפעם העבודה שאינה נעימה, לגלות מה שהכל ידעו, ורק הסתירו מאחרים לתכלית „דיפלומטית". אין צורך לחזור על המפורסמות. הכל יודעים, עד כמה שללה הפקידות של הבארון מן הקולוניסטים את הניצוץ האחרון של פעולה-עצמית ושל איניציאטיווה פרטית. אף „רוח האפוטרופסות", ששרר במושבות, גזל מהם לא רק את חפץ הפעולה החפשית, כי אם גם את הכרת-ערכם העצמי. הפקידות השתדלה בכל כחה להטביע עליהם חותם של עבדות, חותם כל ימחה (עמ' 19). גם ה' זוסמאן מעיד, כי „במקום פועלים חפשים, יצרה הפקידות של הבארון עבדים מחונכים על פי נדבות האדון" (עמ' 119).

כל זאת שמענו פחות או יותר גם מפי אחרים. אבל דבר אחד לא שמענו בלתי אם מפי ה' גינצברג לבדו.

רגילים אנו להאשים את פקידותו של הבארון ראטהשילד, ו„אמיצי הלב" שבנו — גם את הבארון עצמו, שלא התאמץ לחדור לעומק הענין ולנעור בפקידיו. אבל שום איש מסופרינו לא נסה עד כה להאשים גם אותנו כלנו, — את סופרינו, עסקנינו, חובבינו וציונינו. וכזאת עושה ה' גינצברג. „לדעתי חייבת לא רק פקידות הבארון, שעשתה את הכל למרות שאיפותיו הטובות של הנדיב הפזרן, כי אם גם כל חובבי הענין, אשר מאיזו סבה חשבו את המושבות, הנתמכות ע"י אנשים פרטיים, לענינם הפרטי של האנשים ההם, ובאותה שעה שכחו, שאם האמצעים החמריים שיכים ליחידים, הנה האנשים, שהיו מקלקלים את מוסריותם בסדר ובשיטה, שיכים להעם העברי כלו" (עמ' 20—19).

דברים נמרצים כמו אלה לא נשמעו בתוכנו זה ימים רבים.

לא נביא בזה את חשבונותיו המדויקים של ה' גינצברג בנוגע למחיר היין ומכירתו. החשבונות האלה מנבאים עתידות לא-טובים; אך, כמדומני, הקיש ה' גינצברג בדבר זה יותר מדי מן ההוה על העתיד. מה שהיין לא נתפשט עדיין, מה שההוצאות בהמבורג עולות לסכום עצום וכדומה, — כל אלה הם דברים לשעתם, התלוים במכשולים מקריים, ובעתיד אפשר שיוטב מצב הדברים. גם ה' גינצברג, גם הקולוניסטים לא היו צריכים לבוא בנידון זה לידי יאוש. הלא כל התחלות קשות. ואולם ה' זוסמאן, בתור מומחה לשאלות הקולוניזאציה, מוכיח בראיות ברורות, כי המושבות לא היו צריכות להעמיד את כל קיומן על מעשה היין, לא רק מפני שהיין לא נתפשט עוד ולא מפני סבות מקריות אחרות, כי אם מפני טעמים עיקריים. „בעיני האגרונום — אומר ה' זוסמאן — נראות המושבות בפלשתינא העוסקות רק במעשה היין לבד, כטיפוס לא-נורמאלי של עבודת-כספים, אשר כדוגמתו אנחנו מוצאים בארץ, ששם עוד שלטת עבודה טבעית וחצי טבעית. בעל-האחוזה הקטן אינו יכול לחיות בלתי אם על פרודוקטים, שהוא צריך למכור אותם לאחרים; קנית לחם לביתו, מספוא לבהמתו וזבל לאדמתו אפשרית היא רק בארץ מרובה באוכלוסיה וגבוהה בתרבותה, ששם מביא מעשה היין או יצירת פרודוקט רב-ערך אחר שכר טוב כל-כך, עד שאין כדאי כלל להשתמש בקרקעות היקרים פה ביותר כדי להוציא מהם פרודוקטים זלים לפי-ערך, הנחוצים לכלכלת האכר ובהמתו. כמו כן אין האגרונום יכול לסגור עיניו לבלי לראות, כי ההתעסקות בדבר אחד בלבד מעמידה את העבודה הקטנה במצב של סכנה תמידית. גם מנקודת-הראות של חיי-החברה והצבור אין המושבות, העוסקות רק במעשה-היין בלבד, משביעות אותנו רצון. הכרם נותן להקולוניסט עבודה ממשית רק במשך ארבעה או חמשה ירחים בשנה. הקולוניסט הכורם מוכרח לשכור לו פועלים ובכלל הוא אנוס להיות תמיד בחוג של מקח-וממכר — דבר אשר, כמובן, אינו עוזר כלל וכלל לקביעת יסודות בריאים של חיי-כפר בארץ-ישראל" (עמ' 92—91).

ועוד דברים אחרים בנידון זה השמיע ה' זוסמאן במקום אחר: „בכלל, אין המושבות למעשה היין יכולות להיות להדור הצעיר אותה הסביבה, שעליה מותר היה לחלום מנקודת-הראות של מקצוע החינוך. במושבות האלה אין גני-ירק, אין כלובי עופות, וכמעט אין בהן בהמות-עבודה כלל; אין שם אפוא אותם היסודות של העבודה, אשר הודות להם יש לילדי הכפר עבודות שונות" (עמ' 90).

על כל החסרונות האלה, הכרוכים אחרי המושבות אשר רק על גפניהן תחינה, הראה „אחד-העם" באצבע עוד בשנות תרנ"א ותרנ"ג במאמריו הנודעים „אמת מארץ-ישראל" הראשון והשני. ואולם אז התנפלו עליו סופרים ועסקנים מכל עברים ויחליטו, כי רק מפני האידיאליות שלו ומפני שאינו מעולם המעשה כתב מה שכתב. הפעם חוזר על אותם הדברים ממש איש מעשה, אגרונום, שאי אפשר לחשוד אותו ב„רוחניות" יתירה ו„חסיד" ממפלגתו של „אחד-העם" לא היה מעודו...

ובארץ־ישראל לא רק הכירו רבים את כל אמתותם של כל הדברים שכתב „אחד־העם" לפני עשר שנים, לא רק נוכחו כי טוב היה לו רבו שם העוסקים לא בנטיעה, אלא בזריעה, כדי שיהיו להאכרים צרכי אוכל־נפש וגם לא יצטרכו לחפש אחרי שוקים לפרי־גפניהם, — כי אם גם — כדרך עמנו מאז — עברו מקיצוניות אל קיצוניות. רוב הכורמים שואפים כעת להיות לאכרים גמורים, שחוץ מזריעת תבואה לא יעסקו בשום דבר. ה' גינצברג, ואתו יחד גם ה' זוסמאן *), מתנגדים גם להקיצוניות הזאת. הם מחליטים, כי קולוניסטים, שצרכיהם מרובים, צריכים להתרגל אל „עבודה מעורבבת"; כלומר: אמת היא שתבואות הזרע צריכות להיות עיקר גדול בכל המושבות, ואולם טוב כי ישתפו אברינו אליה גם מעט נטיעה (ביחוד נטיעת הזית והשקד) ומעט גידול כבשים, שארץ ישראל מסוגלת להם. אז רק אז תהיה להם עבודה במשך כל השנה ולא יהיו תלוים רק בענף אחד. כי על המושבות, העוסקות רק בנטיעה, עלינו, לפי דעת זוסמאן, להביט „כעל הירושה שהשאיר לנו נסיון שנעשה לשם קולוניזאציא ולא עלה יפה ואשר בשעתו לא פגש מצדנו התנגדות גלויה ונמרצה, ולא עורר מחאה של התמרמרות מצד חובבי ציון רבי ההשפעה ורבי הפעלים" (עמ' 29).

אמנם התנגדות נמרצה ומחאה עזה פגש הנסיון הנמהר הזה בשעתו מצד אחד מטובי חובבי־ציון, שהיה אז גם רב־ההשפעה; ואולם התנגדותו ומחאתו עוררו גם הן כאז כן עתה רק התנגדות ומחאות — נגד דבריו הנאמרים באמת וצדק. „העולם" רוצה שירמו אותו, ואנשים יודעים לעשות את רצונו של „העולם" לא חסרו ולא יחסרו בתוכנו וידם תהי תמיד על העליונה.

השקפה על דברי המדינות.

(התחדשות המלחמה בדרום־אפריקא). אחרי אשר הודיעה אנגליא גלוי לכל העמים, כי שבתו הבורים מהיות גוי מושל בארצו ומדינותיהם היו לנחלה לממשלת אנגליא, ואחרי אשר התעתדו בלונדון לקבל ברוב פאר ובשירים ובתפלות תודה בבתי הכנסיות את פני שר הצבא לכל חיל אנגליא בים וביבשה, את הלורד ראָבירטס, השב באניה נאדר בגאון נצחונותיו, — והנה השמועה עפה דרך כל ארצות תבל, כי עוד הפעם נהפך האופן על האנגלים. שר הצבא קלימינטש מצביא גדודי אנגליא הֻכה מכה נצחת על אדמת אוראניא; כשש מאות איש חיל ושלשים וחמשה פקידי צבא נספו במלחמה ויתרם נשבו. בחיר שרי צבאות אנגליא באפריקא, הגינירל פרינטש, הוגיע את כל חילו להתחקות על עקבות הגינירל הבורי די־וועט, אך יגע לריק; בערמת־מלחמה הוליך אותו די־וועט שולל. והוא בראש גדודו, אשר מספרו אלפים וחמש מאות, ידע לסגת אחור בגבורה גדולה. אמנם היה בלב הגבור הזה להבקיע אל מדינת קאפלאנדיא שהיא נחלת אנגליא מאז, ושם יושבים האפריקנדים הקרובים קורבת משפחה אל הבורים, ותהי תקותו כי יתחברו אלה אליו והיה מרד בראש כל חוצות; ואולם את אשר לא עלתה בידו, אותה השלימו יתר גדודי הבורים. בימי 18, 19, 20 דיצימבר עברו אלה את הגבול ויבקיעו אל יושבי קאפלאנדיא בקרן דרומית מזרחית, ושטיין נשיא אוראניא עמהם, ויגיחו עד קרבת העיר הבצורה פיליפסטון וילכדוה, והם עומדים עתה לפני העיר הגדולה קאלסבורג. הנה כן היו עתה הבורים לצבאות אנגליה מפנים (על נהר וואלל) ומאחור (בארץ ממשלתה בקאפלאנדיא). השמועה הזאת החרידה מאד את העומדים בראש הממשלה בלונדון. הן היתה קאפלאנדיא אם לכל מושבות הבריטים באפריקה ואחת מהחשובות שבמושבותיה מעבר לים אוקינוס. בשטחה גדולה היא מכל ממלכת אשכנז באירופא ויושביה האפריקנדים, המשועבדים לאנגליא זה כששים שנה, נסו עוד בשנה שעברה לשלוח מקרבם מתנדבים לגדודי הבורים ולהרים את נס המרידה גם בארצם, ורק למראה החיל הגדול השוכן בארץ הזאת כבשו את יצרם; ואולם עתה בהבקיע אליהם אחיהם הבורים וצבאות אנגליא מעטו, אין ספק כי תפרוץ המרידה בכל תקפה ותקיף את כל מושבות הבריטים באפריקא. וזה הדבר אשר דרש סליסבורי את דרשתו זה עתה ולא כחד את האמת תחת לשונו, כי סכנה נשקפה לאנגליא וכי עליה לחגור עוד הפעם כחה ולהִכּון למלחמה כבדה.

(חוק „החנינה" בבית הנבחרים בצרפת.) ובצרפת עוד מערכות הכתות המדיניות כמרקחה. ביום 20 דיצימבר נתקבלה בבית־הנבחרים הצעת ראש המיניסטריום וואלדיק־רוסא לתת חנינה כוללת לכל הנאשמים והמשותפים באיזה אופן שיהיה בענין דרייפוס. ואולם כמעט עוד באותו היום נראה, כי לשוא בקשו שרי הממשלה את השלום; הנאציונאליסטים ובעלי בריתם, האורליאניסטים או הבונופרטיסטים ועמהם האנטישמיים, כל אלה התחברו ויהיו לאגודה אחת המתאמצת לבטל את החוק הזה. אמנם עוד מראשית הכירה הממשלה כי אין תקוה לבצור את רוח הקנאים החשוכים השואפים לכבוד ושררה, כי אם בעקרה משרשו את העץ הפורה רוש ולענה, ע"י מה שתעביר מן הארץ את שלטון הישועיים ויתר חבורות הכמרים הרבות המושלות ברבים מאצילי צרפת, שהם עד היום רוב מנין בשרי הצבאות ופקידיהם. המיניסטריום נוכח כי כל ענינו של דרייפוס לא בא אלא להיות לאמתלא בפי הקלירִיקלים, בכדי למשוך את לב שרי הצבא אחריהם, כי שנאת העולם לישראל היא כסוס אביר במלחמה זאת ומסוגלת מאד לנסוך רוח עועים על קלי הדעת; כל שרי הצבא הזייפנים והמעידים עדות שקר היו תלמידים ותיקים להישועיים והאסומפציוניסטים וחניכי בתי מדרש שלהם. המיניסטריום כבר עשה רבות להחליש את כח הכהנים רוקמי מזמות אלה, ועתה יאמר להכותם פעם אחת מכה אשר לא יוכלו להרפא עוד ממנה. חברות הכהנים כבר הוחרמו מאז זה כחמש עשרה שנה, ואולם ענשן של אלו המוסיפות לעשות מעשיהן אחרי שנאסרו היה קל מאד: ששה עשר פראנק כסף ענושים; ולכן הוסיפו לַיסד בתי ספר ולהוציא כתבי־עתים ולהקים בתי חנוך לאנשים ונשים, ורוב חניכי בתי ספר לחכמת הצבא ותכסיסי מלחמה היו מתלמידיהם. עתה הבדילה הממשלה לרעה את תלמידי בתי הספר לצבא שקבלו תורתם מפי הכמרים; אך גם בזה לא הוסרה הרעה. אז חשב וואלדיק רוסא מחשבה גדולה ויציע לפני בית הנבחרים חוק אשר על פיו יָחרם רכוש החברות, הנאסרות מטעם הממשלה, לגנזי המדינה. ורכוש החברות האלה עולה עד למיליארד וחצי. ואולם הבין וואלדיק רוסא, כי את התכלית הגדולה הזאת לא ישיג עד אם תשקוט הארץ מחמת ה„ענין", ולכן הציע להעביר את פשע כל הנאשמים בענין דרייפוס. הישיבה ארכה ארבע עשרה שעות, ואחרי שערוריות רבות וגם הרמת יד ואגרוף נתקבל החוק בישיבה שבליל י"ט ליום כ' לחדש דיצימבר בשעה השלישית אחר חצות לילה. אמנם נצחה הממשלה את מתנגדיה, אך גם את המנוחה לא מצאה. עוד באותה הישיבה עלה הציר לאזיע ציר האנטישמים באלגייר, ויקרא אגרת המאיור קיניע הבא להוכיח, כי שר החיצון דילקאסיע זייף את מכתב פאניצארדי האיטלקי בכדי לזַכות את דרייפוס. המלשינות המגונה הזאת ומסירת כתבי הממשלה ע"י פקיד מפקידי הצבא לאיש פרטי בכדי להלחם בהממשלה עוררו זועה בלב רבים. המאיור נקרא לשר המלחמה אנדרי למען יחקור אותו, וימאן לענות על השאלות שנשאל ויושם בבית אסירי הצבא. — ואולם לא רק

*) עין הרצאתו של ה' גינצברג, עמ' 18, והרצאתו של ה' זוסמאן עמ' 100—102.

הישועיים ותלמידיהם התקוממו להמיניסטריום, כי אם גם ראשי מגיני דרייפוס, כמו הסופר זאלא, הסינטור טראריע ואחרים, גם הם קוראים תגר על חוק החנינה, אחרי שלא תהיה עוד היכולת לדרייפוס להוכיח את צדקתו ואת רשעת הגינירלים הזייפנים, ועל כן בא זאלא ויכתוב עוד הפעם מכתב לנשיא הריפובליקא ויפרסמהו במה"ע „אויראר", ומכתבו החדש הזה מתחיל גם הוא בדבור: J'accuse (הנני מאשים) כאותו המכתב שכתב ביום ראש השנה לשנת 1898, והוא קורא עוד הפעם גיניראלים רבים זייפנים ואנשי מרמה, ודורש שיעמידוהו למשפט, אחרי שעל חטאו זה אינה חלה החנינה, כי ההנינה חלה רק על העונות שנעשו עד יום 15 דיצימבר.

(ממלכות אירופא וחינא.) במה"ע האנגלים באה הידיעה, כי במשך ימי השבוע ימסר כתב החלטה בחתימת יד כל צירי הממלכות האדירות, וממשלות אמיריקא ויאפוניא בכללן, למורשי ממשלת החינים, ובו מפורשים שנים עשר תנאים מוקדמים להמשא ומתן ע"ד השלום. התנאים, שהיו קשים מאד בתחלה, נתמזגו, ועל פי צירי אמיריקא ויאפוניא, וביחוד על פי השתדלות רוסיא, התעשתה גם אשכנז לצרף מדת הרחמים למדת הדין. אכן החל המשא ומתן בדבר השלום. ואולם המלחמה לא שבתה בין כה וכה, כי היו תגרות גדולות בימים שבין 15-19 לחדש דיצימבר.

מאורעות ומעשים.

× הסופרים מווילנא מתאוננים על יוקר המעונות בבתים הבנוים בעיר ההיא ע"י החברה שנוסדה בפ"ב בכדי להכין מעונות בזול לעניים; כל מעון בעל חדר אחד עולה לסך 36 רו"כ לשנה, ובמחיר כזה אפשר להשיג מעון גם בטבור העיר. מלבד זאת נגזרו גזרות קשות על יושבי המעונות, שאין העני יכול לעמוד בהן. אחת מהמגרעות היותר גדולות היא, שכל אחד מוכרח לקנות לו עצים להסקה, העולים בדמים מרובים, בעוד שבעלי בתים פרטים מסיקים בשנה הראשונה את המעונות בבית החדש בהוצאותיהם, אחרי שבשנה הראשונה הם רטובים וצריכים הסקה מרובה. מפני המגרעות האלה בבתי החברה מעטו הקופצים עליהם, ושני שלישים מהם עודם ריקים מאין יושב.

× מכה"ע „קיעווליאנין" מודיע, כי פרנסי הקהלה בברדיטשוב פנו אל החברה החדשה הבונה מעונות בזול לעניי ב"י בבקשה, שתרחיב את חוג פעולתה גם על ברדיטשוב. החברה השיבה להם, כי שמה לה לחוק, לבלתי בנות בתים באיזו עיר שתהיה, אלא בתנאי שבני העיר העשירים ישתתפו בבנין הבתים, והיא דורשת שקהלת בערדיטשעוו תודיע לה מפורש כמה התן חלקה להוצאות הבנין.

× עפ"י פקודת הנהגת מסה"ב ברוסיא נתונה זכות לנערים הנשלחים ע"י חברות הצדקה לנאות קיץ, להיות נוסעים במסה"ב למקומות תעודתם אלו חנם אם לא עברה להם עוד שנת השש עשרה.

× הסינאט בפסקי דיניו הקודמים מהח דין קשה על היהודים יושבי פולין, העומדים לצבא וזוכים עפ"י תנאי משפחתם לזכיות מיוחדות. לפי ביאורי הסינאט אין איש, שתעודת הלידה שלו נכתבה אחרי שמונה ימים להולדו, יכול להשתמש בתעודה זו ליהנות מאותן הזכיות, מפני שאין לתעודה זו תוקף להוכיח את קורבת המשפחה. ואולם בפקודתו מיום 16/V 1900 מצא הסינאט לנחוץ להמתיק את הדין: אם נכתבה תעודת הלידה ע"י פקיד הממונה על ספרי הנולדים גם אחרי שעברו שמונת הימים הקבועים, אלא שהרשימה בספרי הרבנים נעשתה למועד הנכון, אז יפה כה תעודת הלידה לתת לבעליה את הזכות הראויה לו.

× הסינאט הורה להלכה, כי יהודי העובד בתור פקיד באיזה בית-חרושת מחוץ לתחום מושב היהודים ברוסיא, אינו עובר בזה על חקי 3 מאי ואינו חייב גירוש ממקום מושבו.

× בישיבת המחלקה האתנוגראפית של חברת חובבי ידיעות הטבע במאסקווא קרא ה' פ. מ. מארעק את הרצאותיו ע"ד שירי-העם של היהודים בשפה המדוברת, ויור על היחס שבין תוכן השירים ובין תנאי חיי היהודים. ה' י. ד. ענגעל באר את הכונות המילודיות אשר לשירי-העם, ולדוגמא שרו ה' לאסעוו, שפיעגעל ואלענשטיין אחדים מן השירים ההם. ספר הכולל שירי-עם בשפה המדוברת, אשר נאספו ע"י ה' מארעק וס. גינזבורג, יצא בקרוב ע"י בית מערכת מכה"ע „וואסחאד".

× מהומה גדולה היתה בבית ה„תיאטרון הקטן" בפטרבורג, בשעה שהציגו על הבמה את החזיון בשם „מבריחי המכס" או „בני ישראל". החזיון הזה, העשוי לענג ברשן את נפש צוררי היהודים, חבר ביד יהודי שיצא מקהל ישראל, עפרון שמו, בהשתתפות איזה סופר ושמו קרילאוו. המחברים מסרו את החזיון לראש התיאטרון הקיסרי בפטרבורג, ואולם הדירקטור הנסיך וואלקאנסקי לא קבל אותו. עתה חמל עליו הצורר סובארין הידוע, ויאמר להציגו על בית התיאטרון של „חברת הסופרים מחכמי החרשים", שהוא עומד בראשה. רבים מבחירי המשחקים והמשחקות לא אבו להיות לכלי-זעם ביד סובארין נגד היהודים וימאנו לשחק, ואולם סובארין וסיעתו מצאו להם אחרים תחתיהם, וביניהם, במובן, גם יהודי אחד, והחזיון הוצג על הבמה למרות המחאות של טובי הסופרים ממכה"ע בעיר הבירה; ולהוליך שולל את העם, בבדי שלא ידע תוכן החזיון, הוסב שמו „בני-ישראל" שנתפרסם לגנאי לשם חדש „מבריחי המכס". ואולם התחבולה הזאת לא הועילה. ביום המחזה נודע לכל באי בית התיאטרון, מה טיבו של החזיון. בית התיאטרון היה מלא אדם: רופאים, עורכי דין, סוחרים, פקידי צבא ותלמידי בתי המדרש. וכמעט כלם שרקו ויצפצפו וימטירו בוז וקלון על המחברים והמשחקים, וגם בתי-נעלים, בצלים ותפוחי-אדמה השלכו על הבמה מעל פני היציעות העליונות. מקול תרועת ההמון התעלפו איזו נשים הבאות לראות את החזיון. סוף סוף נאלצו המשחקים להפסיק את החזיון באמצע, וכפי הנראה לא יוסיפו עוד להציגו אפילו בבית התיאטרון ההוא.

— מטעם בי"ד שבאנגליא נתחייבה עתה חברת יק"א לשלם מסים 18% מן הסך 7 מיליון לוטרות שהוריש אותה הבארון הירש בצואתו. החברה הכניסה לפי שעה את המס (1,260,000 ליטרא — 30 מיליון פראנק) והגישה על זה ערעור לבית העליון בטענה כי מושב היעד של החברה הוא בפאריז וכי המוריש גם הוא היה צרפתי וע"כ פטורה היא ממסים באנגליא. אכן הנה דאגה חדשה. שמע הממונה על המסים בצרפת ויעורר הוא תביעה מצדו, כי תשלם חברת יק"א מס של ירושה לממשלת צרפת. כן מתאמצים שני איתני העולם לגזול את כבשת הרש!

× בשנת 1870 נתן ליהודים יושבי אלג'יר הנולדים במדינה זו חוק שווי הזכיות, הנודע בשם „חוק-קרעמיע". החוק הזה מצא לו מערערים רבים בין האנטישמיים, והם דורשים בכל עוז לבטלו. הקומיסיא בבית הנבחרים לעניני אלג'ר, אשר נמנו בתוכה נבחרים רק ממפלגת הריפובליקנים, גלו דעתם כי נחוץ לבטל את החוק הזה ביחס להיהודים המתישבים מהיום והלאה באלג'יר; ואולם מזכיות היהודים הנולדים במדינה לא יגרע מאום. הדבר הזה לא הניח עוד את דעת האנטישמיים, כי הם רק באחת, שהפתרון האחד לשאלת היהודים הוא לשלול מאת כל היהודים את זכיותיהם.

× האנגלים הם עם מחזיק בנושנות, ועוד היום יפתח בית הנאמנים ע"פ אותם המנהגים והצירימוניות שהחזיקו בהם האנגלים במאה השבע עשרה. לראשונה יבדקו את הנירתפים אשר מתחת לבית, לדעת אם לא נטמנו שם מוקשי מות. הבדיקה הזאת נוהגת עוד משנת 1605, אשר אז התאמץ טונים נייט להרוס את בית הנאמנים ע"י אבק-שרפה שהניח במרתף. אז יתאספו בבקר כל הנבחרים אל בית הנאמנים והניחו איש איש את כובעו על מקום מושבו ושבו לביתם. בשעה 2 אחרי הצהרים ישמע קול הפעמון לאות כי נשיא הבית „המדבר" (Speaker) בא. בהשמע הקול הזה ירוצו כל הנבחרים הנפוצים בכל רחבי הבית לקבל את פני הנשיא, וקראו בקול: „פנו מקום לנשיא", והנשיא לבוש מדים קצוצי-כנפים ופאה נכרית על ראשו ופוזמקאות של משי על רגליו, והוא נכנס ויושב על מקומו. הכהן מתפלל תפלה קצרה, ואחרי כן ישמע קול דופק על הדלת שלש פעמים, לאות כי נשיא הבית העליון, והוא בית האצילים, בא. הנשיא נכנס ובידו מקל עץ-הבנים משובץ אבנים יקרות ומצופה זהב, ומשתחוה אל מול נשיא הבית התחתון, ומבקש מאתו כי יבוא לשמוע את מאמר המלכה. אז יבואו כלם אל הבית העליון, אשר שם יחכו להם הכהנים והרוזנים לבושים ארגמן. אם המלכה לא תבוא אל הבית אז ישב נשיא הלורדים בראש, ומסביב לו האצילים, וחברי הבית התחתון מרחוק בירכתי הבית, וכלם יטו אזן לשמוע את מאמר המלכה. אחרי כן יקרא מאמר המלכה בבית התחתון, ובזה יכלו את סדר היום הראשו לפתיחת בית הנאמנים.

מארצות המערב.

א.

חוקר ההיסטוריא הנודע היינריך טרייטשקע היה אומר: אין האמת נמצאת בהשקפותיהן השונות של הכתות המדיניות אלא בדעת הקהל. המשפט הזה צריך באור וגם הגבלה במובן ידוע. אין האמת נמצאת תמיד בדעת הקהל, שהרי היא מושפעת לרוב מן הוכוחים והסכסוכים שבין הכתות המדיניות, ולא זו בלבד, אלא שדעת הקהל היא לרוב מוטעת ומשובשת, ולפעמים טוב לבלי להשגיח בה כלל. ואולם קורטוב גדול של אמת יש במשפט טרייטשקע. חות דעת הקהל תראנו את יחוסו של העם אל המאורעות. דעת הקהל היא כעין מִדַת החום בגוף הצבור, כעין הדופק.

רגיל אני תמיד למשש בדופק האומה. למורת רוחי אני רואה על פי כל הסימנים, שנוהגים לבדוק בהם את כחות החיים, אפיסת הכחות הלאומיים באחינו שבמערב. מאיזה צד שאני נשקף עליהם, מאיזו בחינה שאני מסתכל במאורעות הדור — המשפט הקשה הזה לא ישונה. לפעמים אני מצטער על זה ולפעמים אני מנחם את נפשי; ההבדל הוא איפא רק ביחוסי אני אל המחזה הזה, אל מאורעות הזמן. אבל טבע המאורעות הוא תמיד אחד ואיני רואה בו שום שנוי לטובה.

שני מאורעות מעציבים ביותר קרו בימים האחרונים את אחינו שבמערב: משפט מאסלאָוו בקאָניץ ומשפט הילסנר בפיסעק. יסוד שני המשפטים האלה הוא אחד: עלילת הדם; אלא שיש שנוי קטן בפרטי הדבר, לפי השנוי בתכונת הארצות והעמים, לפי ההבדל בין בית־דין באחת הערים בגרמניא לבית־דין באחת הערים באוסטריא, בין המשטר והשלטן הנהוגים בפרוסיא ובין אלה שנהוגים במדינת ביהם. ואולם דוקא דבר זה יעציבני ביותר: כמה רב ההבדל בין עם גרמניא לעם ביהם, כמה גדול המרחק בין קאָניץ ופיסעק, ועם כל זה יצא אותו משפט מבית דינם של השופטים המושבעים בקאָניץ, אשר יצא גם מבית דינם של השופטים בפיסעק.

משפט מאסלאָוו לא נודע למדי לאחינו בשאר הארצות. העיקר היה להם לשמוע, כי המשטין מאסלאָוו, אשר העיד על היהודים כי בלילה שאחר יום י״א מרט שנת 1900 שחטו את הנער ווינטר במרתפו של היהודי אראָלף לוי, נדון לעונש מאסר בעון שבועת שוא במזיד. המשפט נחרץ ביום העשירי לירח נוומבר וביום שלאחריו נדפס מאמר גדול בעתון מפורסם בווינא, להודות ולהלל את רוח המשפט השורר בפרוסיא. השופטים המושבעים הראו על פי סימנים מובהקים בשעת בירור הדין, כי על כת הצוררים יחשבו וכי מאמינים הם בדבה זו, שהיהודים משתמשים בדם הנוצרים לפסחם, ועם כל זה לא נקו את הנשבע לשקר. אכן יש עוד שופטים בארץ פרוסיא!

ואולם באמת לא היתה עת לשמוח, אלא עת לרנוו. מעשה שהיה כך היה: כאשר נפקד הנער ווינטר בקאָניץ ואחרי שע״י חקירה ודרישה מצאו נתחים של נויתו במקומות שונים, נודע הדבר כי ביום י״א מרט שנת 1900 אחרי הצהרים ראו את הנער בפעם האחרונה ובלי ספק נהרג בו ביום. בתחלה לא עלה על דעת איש, להאשים את היהודים בדבר, ורק נשמע כי ווינטר היה מִתְנה אהבה עם כמה נערות מבנות העיר, ולא הבדיל בזאת בין בנות ישראל לבנות הנוצרים. רגיל היה לצאת ולבוא בבית קצב נוצרי אחד, מחשובי הבע״ב הנוצרים שבעיר, וכבר אירע מקרה בלתי טהור בינו ובין בתו הבכירה של הקצב הזה. וכששמע זה, כי רגיל ווינטר בביתו ויש לו שיח ושיג עם בתו השניה, קצף עליו מאד; ומטעם זה שערו, כי אפשר הדבר, שהקצב הזה בכעסו על הנער בראותו עוד הפעם בביתו הכהו וימת, ואחרי כן נבהל בראותו מה עשה בכעסו, ולכן נתח את נוית הנרצח לנתחים והשליך אותם במקום שנמצאו. החשד הזה, שהיה ענין של חקירה ודרישה מצד בית המשפט, גרם בעיקר את השנאה הנוראה לישראל בעיר ההיא וסביבותיה. אז התחילו גם מן הצד השני להטיל את החשד על היהודים ויאמרו להמיט את האשמה על ראש אחד מחשובי העיר. — בין כה וכה נתחזקה ההשערה בלבות הנוצרים, שידי היהודים היו בדבר הרצח, וגם באו מסיתים נודעים מברלין להפיח קריה. והנה החוקרים והמרגלים המובהקים שנשלחו מצד הממשלה לחקור בדבר, נטו יותר אחרי החשד שחשדו באותו הקצב הנוצרי, שהרי על פי ההשערה הזאת יש לכל הפחות סבה לרצח הזה. באופן כזה נעשתה החקירה בשני פנים; כת האחת חקרה את העדים, עד כמה שהיה יסוד בדברים לחשוד את הקצב, וזו שכנגדה חקרה את העדים החושדים את היהודים. ובהיות כי נמצאו נתחי הנויה קרוב לבית אדאלף לוי (וגם הוא היה קצב, והמומחים בדבר העידו, כי נתוח כזה הוא רק מעשה ידי קצב אומן), יצא הקול, כי הוא שחט את הנער. ומאחרי שלא מצאו שום סבה למעשה זה, כי למה יתנקש אדאלף לוי בנפש הנער, שלא הרע עמו? לכן היה החשד הזה לענין דתי, לעלילת הדם.

ואולם עוד חסרו עדים נאמנים, כלומר עדי ראיה. והנה בירח אפריל נמצאו עדים באלה. מאסלאָוו ספר בפני „חוקרי הדין״, שהעמידה כת הצוררים, כי בעברו בליל י״ב מרט (היינו בלילה שלאחר יום י״א מרט) על פני בית אדאָלף לוי ראה נרות דולקים במרתפו, ולכן שכב שעות אחדות סרוח על בטנו וראה במרתף אנשים נאספים, הולכים הנה והנה, גם שמע קול בכיה ואנחה יוצא מפי אדם מעונה ומיוסר. גם חותנתו של מאסלאָוו וגם נשים אחרות (וביניהן אשתו של מאסלאָוו) העידו מה שהעידו, ורק שהוזמו אח״כ. אכן העיקר היה בעדותו של מאסלאָוו, ולכן מהר חוקר הדין להזמינו לפניו ולגבות עדות מפיו, אף השביע אותו, שיגיד רק האמת. על שאלת חוקר הדין, איך אפשר הוא שבלילה קר, כאשר היה אז, ישכב אדם שעות אחדות על בטנו, לראות את הנעשה במרתף זר, בלי שום סבה למעשהו זה — ענה מאסלאָוו מה שענה. מובן מאליו, כי נפסלה העדות הזאת בפני חוקר הדין, משום שדבריה נראו לו בדוים. „חוקרי הדין״ הפרטים הצטערו על זה מאד, ואולם לא עברו ימים רבים, ומאסלאָוו בא והביא אמתלאות חדשות לדבריו, שהלך לגנוב בשר מחצרו של לוי וכו׳. אז נחקר מאסלאָוו בפעם השניה בב״ד, וגם הפעם השביעוהו ואחרי שחזר על הדברים והשמיע גם את האמתלאות החדשות, חקר הקטינור מטעם הממשלה בדבר ומצא, כי כל המעשה הזה בדותא הוא והעמיד את מאסלאָוו לדין בענין שבועת שקר במזיד. — כמו כן הוברר ע״י עדים כשרים שאי אפשר להזימם, שאדאלף לוי לא היה בביתו „בשעת מעשה״, היינו, באותו הזמן „שנשחט ווינטר במרתפו״. וכן הוברר עוד דברים אחרים ורבים, למשל, שנכשל מאסלאָוו בלשונו כמה פעמים, באופן שבתחלה אמר כך ולבסוף כך, ועל פי כל אלה בא הקטינור לידי מסקנא שנשבע מאסלאָוו לשקר וידרוש שיחייבו אותו בדין בעון שבועת שקר במזיד. אז טען גם סניגורו של מאסלאָוו מה שטען, והשופטים המושבעים — אשר בכל ימי בריר הדין הראו אותות איבה להיהדות — ובראשם איש „משכיל ומלומד״, מורה בגימנזיום, חרצו משפטם לאמר: רק בדבר אחר נכשל מאסלאָוו, כי לא הודה תיכף בעדותו הראשונה שהלך לגנוב בשר; ואולם ראוי לצרף בדינו מדת הרחמים למדת הדין. ומטעם זה דנוהו לשבת במאמר שנה תמימה, אבל לא פסלוהו לעדות ולשבועה, כדין נשבע לשקר במתכוון. זהו משפט קאניץ, אשר עליו שמחו אחינו שמחה גדולה! וזאת לדעת, כי כל בני העיר קצפו על השופטים המושבעים קצף גדול, משום שלא זכו את מאסלאָוו בדינו מכל וכל, וגם יצא הקול, שבאים הם בבקשה לפני המלך, כי יחון את הנשפט וינקהו הפעם.

משפט הילסנר בעיר פיסעק לא היה דומה למשפט מאסלאָוו בכל פרטיו, כי בעיר פיסעק עמד הנאשם לדין בעון שפיכות דמים, ולא עוד אלא שפיכת דמים „לצורך דתי״, כאשר הוסיפו הצוררים וכאשר חשבו בליי״ם השופטים המושבעים. ענין האשמה ידוע: ליופולד הילסנר נחשד בעון רצח שתי נערות נוצריות, הרוצא וקלימא. מי שקרא את פרטי המשפט בשום לב יבוא לידי החלטה זו: אם נאמין לכל דברי העדים לחובת הילסנר, ודברי העדים לטובתו יהיו נחשבים בעינינו לשקר מוחלט, אז לא מן הנמנע הוא שידיו שפכו את הדם הזה. מובן מאליו, שזה לא יחייב עוד את הדבר. ולא זה בלבד, אלא שהקטינור מטעם הממשלה הוכיח, כי שקר העיד הרופא הראשון, אשר בדק את גופות המומתות ואמר שחסרה בהן מדת הדם הרגילה, כי בדקו חכמי הפקולטט בפראג והעידו שלא חסר כלום. והקטינור גם הוא טען שלכל היותר יכולים לחייב את הנאשם בעון רצח של זנות; אבל השופטים המושבעים באו לידי מסקנא ויחרצו את המשפט שהילסנר בעצמו לא רצח את שתי הנערות, ורק עזר

לאחרים שירצחו אותן וישפכו את דמן. ובאופן זה הרי כאן ענין עלילת הדם מפורש עפ"י פסק־דין!

אין להאריך בפרטי המשפט הזה, למשל, כי באו נשים והעידו בבית דין, ששמעו מפורש את היהודים מתיעצים, איך יביאו להם את הדם הדרוש וכי בפעם האחרונה לא עלה העסק יפה; עכשו יש להם נערה צעירה וטובה ודמיה מרובים וכו׳ וכו׳. מובן מעצמו שרוב הנשים הוזמו בבית־דין, וכן די להזכיר כי הוברר הדבר, שאחת הנשים המעידות היא חרשית ולא יכלה לשמוע כלל! אבל כל זה לא ישנה בעצם הענין כלום. לא על הנשים המעידות יש להתפלא, אלא על השופטים המושבעים שקבלו עדותן. סבת הדבר ברורה לנו. גם השופטים האמינו כבר באמת ובלב תמים בענין „הצורך הדתי". אלו היה ביד הילסנר להזים עדות העדים, כי בשעה זו וזו היה במקום אחר, אפשר שהיו מזכים אותו בדינו, והיו מבקשים יהודי אחר במקומו, או היו אומרים: איזה יהודי שפך את דם הנערות. ואולם הילסנר היה אחד אורחי פרחי הנודדים ממקום למקום ואיך ידע איש כוה אחר כמה ימים וחדשים, היכן היה ביום פלוני ובשעה פלונית?

לא הייתי מסתכל כל כך בפרטי המאורעות האלה, אלמלא לא ראיתי את יחום היהודים להם. כאשר היה משפט הילסנר בפעם הראשונה בקוטנבירג, ובפעם הראשונה נשמע פסק־דין, שהיהודים משתמשים בדם נוצרים לפסח, לא נודעזעה היהדות בנרמניא אף כחוט השערה. „שם" בביהם הכל אפשר — אמרו כמה יהודים משכילים בברלין, ואפילו אם נאמן, כי עשו להפוחז הילסנר עול במשפט — מה לנו ולו? אין הדבר נונע להגרמנים בני דת משה. בנרמניא כבר עברו ימי עלילות כאלה. ענין המשפט של קאנטין נרם להשמיד בנרמניא כל אולת כמוה. בינתים קרה הדבר בקאָניץ. אין ספק, כי מאורע קאניץ החריד מעט את הלבבות, אבל רק בין הבינונים והעניים ראיתי איזו סימנים של פחד ועצב; לבם הגיד להם, כי הנה ימים באים, כלו׳ ימי הבינים בכל תקפם ומרירותם. אבל הגדולים והעשירים עומדים גם עתה במרדם, ותקיעת כף של אציל יורד מנכסיו בשעה שהוא לוקח מידם נמ"ח ע"מ שלא להחזיר תנחמם מכל יגונם ומעלבון עמם, ובפרט שעל צד האמת אין בנרמניא לא אומה ישראלית, כמו שאומרים אנו, ואפילו לא „בני כנסיה דתית", כמו שיאמרו משכילינו פה, אלא המון יהודים. בני כנסיה דתית, למשל, הם הקתולים או הפרוטסטנטים. ואם יעשה עול ועוות הדין לקתולי במדינות טורקיא יחרדו כלם ויקנאו לדתם. אבל בין היהודים בנרמניא אין הדבר כן. לא לבד שלא יתחמם לבם ולא יתחמץ אם יעשקו וירוצצו את אחיהם „שם", ברומיניא או בגליציא, אלא אפילו מאורע קאָניץ אינו נונע אל לבם. ולא זו בלבד, אלא גם עלבון אחיהם בברלין עצמה לא ינע אל לבם. דבר אחד הם עושים: הם מקבצים נדבות לעזרת אחיהם הנרדפים; לא משום רגש של היהדות, אלא משום רגש אנושי. הם מקבצים בשנה זו נדבות בשביל הבורים באפריקא, בשביל הנזוקים בחינא, וכן לא יקפצו ידם מלהתנדב גם בשביל הנודדים מרומיניא או מגליציא. בדבר הזה נבדלו היהודים בנרמניא מאותם שבווינא: הראשונים הם בני נימוס ותרבות ויודעים מה ד"א דורש מאתם. חלילה להם לבקש מאת הממשלה, כי תנעל דלת בפני פליטי רומיניא — ממשלת פרוסיא תעשה כזאת מאליה. אלא מה? כסף דרוש, בכדי לשלוח את הנודדים אל מעבר לים; אין כסף נחשב מאומה בעיני עשירי גרמניא, יען כי העשירים בארצנו הם עשירים ממש ולא עשירים למראית עין כמו בווינא. בכלל העסקים הם טובים עתה, העשירים יתעשרו עוד יותר, האינדוסטריא העשירה את בעליה בימים האחרונים, ובשביל מה יקפצו ידם מתת נדבה? עשירי ווינא הם באמת בבחינת „קבצנים", לא הרגילו עצמם לתת לאיזה צורך כללי, וכשהם מתנדבים הם חפצים ברוב כבוד. ואיזה כבוד נשקף להם בדבר הזה? מי יתן להם איזה „תאר של כבוד" בעד מפעל כמהו?

אם נבקש אחרי סימן מובהק כדי להוכיח את אמתת משפטנו, שאין היהודים בנרמניא לא בני אומה אחת ואף לא בני כנסיה דתית אחת, אלא המון יהודים, ולכל היותר מספר קהלות, או עלינו להסתכל במצב הקהלות פנימה. כלנו יודעים עד כמה דואגים הקתולים והפרוטסטנטים בשביל החנוך הדתי, ודוקא במקומות של שפלות ודלות, שאין יד יושבי המקומות משגת להספיק בעצמם לצרכי דתם. זהו חלק של עבודת המיסיון, אשר בה עסוקות הכנסיות הדתיות האלה בכל לבן. ואולם נתבונן נא אל המצב הרוחני של היהודים בנרמניא. יש לנו איזו קהלות גדולות ועשירות, ובראשן עדת ברלין העשירה, אשר לא תדע מה לעשות בכסף הרב שיבוא לידה מדי שנה בשנה. אין זה גוזמא והפלגה, אלא דברים כהויתם. בכל שנה ושנה פוחתים אצלנו בברלין את ערך המס לצרכי הקהלה, משום שנצבר בלשכת הקהל הון עצום ולא ידעו מה לעשות בו. וזאת לדעת, כי גם לכתחלה מס הקהלה אצלנו קטן מאד. אנו משלמים פה סך קטן, שאין כדאי לדבר עליו, ובפרט העשירים אינם משלמים כמעט כלום, כי אין המס הזה מתגדל במדת הקצבה לפי ערך הרכוש הגדול, כנהוג במס הממשלה ובמס שגובים אותו לצרכי שלטון העיר (עד ארבעה למאה של ההכנסה). במס העדה הישראלית בברלין מתחילים בסכום ארבעים וחמשה פרושות לכל מאה מארק של הכנסת היחיד (הכנסה פחותה מאלף וחמש מאות מרק לשנה פטורה לגמרי ממס העדה) ובמדה זו יסיימו גם כן. בעשיר ובבינוני ישלמו בקצבה אחת. עכשיו בואו וראו את מצב הקהלות הקטנות. מס העדה הוא שם כבד מנשוא; לפעמים ישלמו עד פי־שלשה של מס הממשלה. כמה קהלות תלויות בעשיר אחד — אם ילך זה לגור בעיר אחרת תחרב הקהלה. משרתי הקהלה, הרב, החזן, השוחט והשמש, נמונים ברעב, וכל עניני הקהלה מתנהגים בכבדות. נסו נא לומר להעדות העשירות: ברלין, פרנקפורט, המבורג, ברסלוי וכו׳, הלא יש לכן מותרות, והעדות הקטנות מתנוולות והולכות מרוב מחסור — שחדו מכחכן בעדן. על דברים כאלה יענו: רק איש משוגע, רק פלוני בעל שכל מעוקם יכול לתת עצה נבערה כזאת. מה לנו ולהקהלה הקטנה? אנחנו נותנים בשביל צרכי קהלתנו, ו„הם" ידאגו לקהלתם. הא למדת, שאין בני כנסיה דתית יהודית בנרמניא, אלא המון יהודים. וזאת לדעת, כי „המון יהודים" הוא מצדי רק כנוי מפני הכבוד, לפעמים יעלה על לבי, כי מפני האמת ההיסטורית עלי לקרוא להם עוד שם אחר.

על דבר חייהם הצבוריים בערים הגדולות והקטנות אדבר בפרקים הבאים.

ש. ב״ד.

וולאדימיר סערגעיעוויטש סאלאוויעוו.

מאת ד״ר ל. קאנטאר.

לפני שש עשרה שנה הביאו לי באחד הימים בבקר מכתב קטן שלוח אלי על ידי הפאסט מאת אחד ממכרי, אשר קראני לבוא אליו בע־ב לשתות כוס המים. בחתימת המכתב נאמר, כי גם וולאדימיר סאלאוויעוו יהיה בתוך הבאים.

ובימים ההם לא ידעתי עוד את סאלאוויעוו פנים אל פנים, וגם לא ידעתי עוד את מהותו ואת תכונתו, ומודה אני, כי הדברים המעטים שהיו נאמרים בקץ המכתב הקטן אשר אמירתי לא משכו את לבי ביותר ללכת אל בית מכרי בערב ההוא. שם סאלאוויעוו כבר היה נודע ומפורסם בעיר הבירה והאנשים הקרובים מאיזה צד אל הספרות הרוסית ידעו גם את כחו ואת כשרונותיו; אבל הפרסום ההוא לא לקח את לבי ולא הוליד בקרבי תשוקה גדולה לדעת את האיש אשר זכה לו. ביחוד היתה מדה אחת בפרסום ההוא, אשר העירה מחשבות שונות בלבי. סאלאוויעוו היה חשוב בעיני כל העם. האדוקים בכל ישן נושן אשר על חוף נהר מאסקווא וההולכים קדימה אשר בין סופרי פטרבורג, תלמידי בתי המדרש, אשר כנודע אין כמוהם במחדשי פני תבל ומשני סדרי החיים, אחדים מגדולי השרים אשר נודעו בעיר בדבקותם באמונתם, התלמידות הרצות מעיר החול עד אי וואסילי לשמוע לקח בהיסטוריא ובידיעות הטבע — כלם העריצו את שם סאלאוויעוו. הנני מטעים את דברי: לא לבד כבדו, כי אם גם העריצו. כל בן אדם מתואר, אמרתי עם לבי, ומה גם איש סופר בימים האלה, הוא בהכרח בעל שיטה ידועה ובעל דעות ידועות מסוימות במצריהן; ובמלחמות הדעות בימים האלה אין חניגה

ואין משוא פנים; ידעתי אנשים פרוגרסיסטים בעלי נפש עדינה — ומריביהם עִפרו בעפר לעומתם וינבלו את שמם; כן ידעתי אנשים חשובים מן הקונסרווטיווים, אשר מנגדיהם לא חשכו מהם כלמות ורוק; ואיך בא איש לִמדה כזו להיות נערץ ונקדש ימין ושמאל? — ומן הנקודה הזאת יצאתי להקיש את פרסומו של סאלאוויעוו לפרסומם של אנשים אחרים, אשר גם הם קנו להם מעריצים בין כל הכתות; אבל — באהיזת עינים. זכרתי את הסופר ד., אשר בבחינת סופר אולי לא הניח כמותו בקרבנו; אבל בבחינת אדם לא היה מבני עליה כלל וכלל — וגם אותו העריצו אנשים מכל המהנות, כי כל אחד מהם חשב למצוא בו את כעל שיטתו, והוא בכל לבו חפץ בפרסום הזה ויראה פנים לכאן ולכאן; את לב בני הנעורים לקח בענות צדיקים וחסידים ובעוררו לחמלה על העניים והאמללים— באשר היה בעצמו מן האמללים ימים רבים — והאחרים נטו אחריו בשביל האיש והנפרית אשר המטיר על ראשי היהודים עם הרמס. בכלל לא כבד היה אז להיות לאיש מפורסם בעיר המלוכה. לפעמים די היה לאיש להוציא מפיו בשעה ראויה איזה פתגם חד ונמרץ העשוי לפי נטית תלמידי בתי דמדרש באותה שעה או לפי נטית איזו מן הכתות הקיצוניות בכלל, והיה בין לילה לאיש מפורסם. ואני לא אהבתי מעודי פרסום כזה הנקנה בזול ולא אהבתי את הרודפים אחריו. על כן לא שמחתי ביותר באומרים לי: בוא וראית את פני סאלאוויעוו. אמנם לא ידעתי כי יבא יום ואנכי אבקש מחילה וסליחה בלבי מאת האיש הגדול הזה על החשד ההוא אשר התגנב אז אל נפשי.

באותו יום לא הלכתי לראות את פני סאלאוויעוו מאפס פנאי; אולם אחרי שנתים ימים הביא אותי המקרה לפונדק של הכמים וסופרים בביתו של ה' נ. ובין המסובין שם בערב ההוא היה גם וולאדימיר סאלאוויעוו; ובעת ההיא נפתרה לי החידה. כלל גדול הוא בהלכות החיים, כי אין מזייפים אלא דבר שיש דוגמתו בעולם, ועל כן שאלתי את נפשי תמיד: את מי מזייפים הצבועים אשר ראיתי בימי חיי הבלי, וביחוד בימים ההם, אלה הצבועים אשר בבית התפלה הם כורעים ומשתחוים עד מאה פעמים ובמסבת צעירי הדור הם שרים פזמונים לכבוד החירות? ואני אמנם ידעתי, כי כשם שרחקה האמונה באמת מלבם, כך נכונים הם למכור גם את החירות בעד נזיד עדשים. אבל מי האיש אשר ראו בו אמונה שלמה ועמוקה וגם דבקות עצומה בחירות הדעות יחד, מי האיש אשר יהיה באמונתו ובה יהגה יומם ולילה ובכל זאת הוא נאה דורש ונאה מקיים את תורת כל האדם, מקיים בכל לבו ובכל מאודו ונותן את נפשו על התורה הזאת? אכן בראותי את סאלאוויעוו לנגדי, אמרתי לי בלבי: אתה האיש! אותך ראו הזייפנים הללו ויתהרו לעשות כמתכנתך. אמנם את הקדוש לך באמת ובתמים אותו יעריצו בפיהם ובשפתותיהם, את השולט בכל כחות נפשך, בכל מאויי לבך, בכל הרגשותיך, בכל הפנות הנסתרות שבנשמתך — אותו יכבדו מן השפה ולחוץ, למען תפוש את העם בלבו.

כל מי שהתבונן אל דרכי האנשים המצוינים תחת השמש — האנשים שאינם מן הנכנסים לתוך הכלל ונבלעים בו, אלא מצטיינים בעצמיות מיוחדה, ויש קלסתר פנים מיוחד למחשבותיהם ומאוייהם, והם משפיעים על החברה יותר ממה שהם מקבלים השפעה ממנה — יודע, כי כמעט כל אחד מבני עליה הללו יש לו תקופה הביבה מתקופות ההיסטוריה, והוא חוזר עליה תמיד ברוהו, שהוא מוצא בה שרש נשמתו, שהיא בעיניו מבחר העתים והתקופות, ואפילו אם יודה, כי אי אפשר להברת האדם לעמוד על נקודה אחת ואי אפשר היה לה איפא לקפוא על התקופה הנבחרה ההיא, הנה גם בתקופות ההולכות אחריה הפץ הוא לראות רק את המדה האהובה לו; המדה שהגיעה לשלטון על רוח בני האדם בתקופה הנבחרה בעיניו והטביעה את חותמה עליה, הולכת ומתפתחת, הולכת וקונה שלמות ומביאה גם את החברה לידי שלמות ברוחה ובתבונתה, מבלי אשר תהדל מהותה ועצמותה להיות שוררת בעולם. תאות נפש נאטהע בימיו ופריעדריך ניעטשע בימינו היתה תקופת השכלת היונים הקדמונים, תקופת האלילים האוהבים וחומדים, המשחקים ומתהוללים לכל אות נפשם, תקופת הצהלה והדות הנעורים, התקופה אשר אהבו בה היונים את החיים לראות טוב, להתענג על הדר הטבע וזיו תפארתו, אשר היה לבם מלא גיל ורנן ורוחם צוהל ומבקש תענוגים והוא חפשי מענן הדאגות ועול השעבוד כשמי ארץ מולדתם הטהורים והצוהלים תמיד. לודוויג השני מלך בַּוַוריה — המלך האמלל אשר כל מעשיו וכל עלילותיו היו חידות סתומות בעיני בני דורו עד החידה האיומה והאחרונה בימי חייו — היה בתקופתנו כגר בארץ נכריה, כי היה חי ברוחו ובנפשו בתקופת ימי הבינים, ימי הרומנטיקה הגדולה וההתפעליות העזה, ימי האמונה הנפרזה והתאוות העצומות, ימי מסעי רבבות אנשים לארץ לא ידעוה להלהם עם גוי לא ידעוהו, ימי האבירים לובשי מגן ושריון, הרוכבים על סוסים דוהרים איש ונושאי כליו אחריו, לבקש קרבות בשם העדינה השוררת בלבם, ימי הנזירים הסובבים עיר ומדינה ודשים את בשרם בעקרבים לעיני כל העם, ימי המשוררים הנודדים השָרים פזמוניהם לכבוד הגבירה אשר ביום אתמול לא ידעוה גם בשמה, ימי הנסיכים והדוכסים המתאספים בערי אשכנז הם ושומרי ראשם, ושרי צבאותיהם וכהניהם ונזיריהם ואביריהם, כלם הדורים בלבושם, כלם לובשים גאה וגאון, כלם גבורים לשתות יין ולשפך דם על דבר חוט ושרוך נעל. נשרי זהב, דגלים מרחפים, סוסים אבירים, נזירים עוברים בסך, כהנים לבושי כלי לבן ומזמרים "ממעמקים", מאות אלפי איש רצים אחריהם גלויי ראש ומתודים על פשעיהם — המראות האלה ממלאים את לב חולמי חלומות המשתוקקים אל הרומנטיקה של ימי הבינים; ורוח לודוויג השני היה נתון לצמיתות לרומנטיקה הזאת; רוח המלך הזה היה מרחף תמיד בין נסיכי קיסרית רומי הקדושה הסובבים את הראש והראשון במסבתם, את הקיסר בכל הדר תפארתו, ומשוש דרכו היה להעלות בקסם אשר על שפתי מלך את התמונות ההן מתהום הנשיה למען ישחקו לפניו וילהיבו את כח דמיונו להאמין כי שבו ימי הבינים לתחיה. — ומה רב מספר האנשים בימינו אשר כל הגינם וכל מעינם מחוברים בשרשם בעמקי תקופת התקומה וההתחדשות, אנשים החיים ברוחם במסבת קאכאן העססע, גראטוס רוביאנוס, אולריך הוטן, עראסמוס, רייכלין, מעלאנכטאן, מרטין לותר, אנשים אשר ימי מלחמת הדת, מלהמת אשכנז עם רומי, מלחמת הצפון עם הדרום, מלחמת הגרמנים עם הרומנים לא חדלה עוד בעיניהם עד היום, למרות שלום וועסטפאלען; ויש אשר אמרו, כי גם אָטו לבית ביסמרק-שאנהויזען, נביא הברזל והדם, ההי חיי ההוה ומתפעל מן החיים האלה עם כל עניניהם ועסקיהם ונלחם בעדם בקצף נורא ובחמה עזר עם כל אשר מהוין לגבול אשכנז, גם הדיפלומט הפשטן הזה היה עוד לפעמים בעיניו כלוחם מלחמות גוסטף-אדאלף ובערנהארד נשיא וויימאר עם טיללי ועם וואלענשטיין.

וגם לוולאדימיר סאלאוויעוו היתה תקופה אהובה בין תקופות ההיסטוריא, תקופה אשר כל מעיניו, כל מאוייו, כל תקוותיו וכל חיי רוחו השתרשו בה עמוק עמוק, והיא תקופת התחלת המספר הנהוג — מאה שנה מקדם לה ומאה שנה אחריה — התקופה אשר קמה בה הדת הנוצרית לעשות לה נפשות בארץ, תקופת הימים ההיא אשר גם לנו בני ישראל היא נכבדה מאד מאד, ולבשתנו רק מעטים הם בינינו היודעים אותה ידיעה הגונה. אבותינו עד ימי הבינים ועד בכלל הטאו בזה הטאה גדולה לנפשם,

כי הסיחו מלבם את מעשי התקופה ההיא, את ספריה ואת קורותיה ויעזבו לאחרים הילם, ואנחנו שונים על חטאתם זאת. התקופה הזאת, תקופת האסיים והחסידים, אריסטובלוס ופילון האלכסדרונים, הלל הבבלי, מחברי מכתב אריסטיאַס, ספר חכמת שלמה, ספר טוביה, שירי הסיביליות העבריות, השירים המיוחסים לאורפיוס ופוקילידס, הגנוסטיקים העברים, ההילינסטים המניירים — מעבר מזה, ותקופת השליחים, הגנוסטיקה הנוצרית, הסיביליות הנוצריות, האפלטונים והפיתגורים ההרשים מעבר מזה. תקופת מאתים שנה זאת היא היותר עשירה בתולדות מכל יתר תקופות קורות האדם והתפתחות הקולטורה הנודעות לנו. כל החוקר וסוקר במעשי התקופה ההיא בעין בהירה יראה, כי ממנה תוצאות לכל מלחמות הדעות ולכל קניני הרוח בכל אלפים השנים ההולכות אחריהן עד ימינו אלה, ומי יודע עד כמה תמשך עוד השפעתה. מי יתן וידעו כל בני האדם המתוארים את התקופה ההיא לכל פרטיה, מי יתן והביטו אליה בלי פניות ונטיות, אז יבא הקין למבוכות רבות וגם לתלאות רבות אשר ימציא האדם לאדם לרע לו.

וסאלאוויעוו ידע את התקופה הזאת, כאשר יוכל לדעתה איש חוקר, בעל משפט חרוץ ודעת עמוקה, מזוין בידיעת כל השפות שיש להן יחס אל דברי התקופה ההיא, וגם השפה העברית בכלל, ומלא תשוקה עזה להעמיק ולחדור אל מקור אמונתו וראשית דרכיה. כי היה סאלאוויעוו בעל אמונה עזה וגדולה מאד; באמונתו דבק לא לבד בלבו ובנפשו, כי אם גם בשכלו ובבינתו. אמנם אחרי שלא היתה לו האמונה מצות אנשים מלומדה, כי אם הרגשה נובעת ממקור נפשו פנימה, ואחרי ששרש אמונתו היה בעולם הדעות והמחשבות, אשר הולידה אותן התקופה האמורה למעלה, לכן היתה האמונה בקרב לבו אמונת אהבה ואחוה ולא אמונת קנאה ונקמה. נפש אפלטונית התאחדה עם אהבת המסתורין של הפיתגורים הישנים והחדשים ועם דעות האסיים ודעות הלל הזקן על יסוד האמונה הנוצרית של המאה הראשונה — ויצא לנו וולאדימיר סאלאוויעוו; זה סאלאוויעוו המאמין הארוק, אוהב הבריות בלי הבדל דת ולאום, אוהב החירות והשלום ומטיף למלחמת נקמה עם החינים, אוהב חברת האדם וחי חיי נזירות בקרב אנשים ההולכים אחרי שרירות לבם ואחרי מראה עיניהם. מעבר מזה חי סאלאוויעוו ברוחו במאה הראשונה למספר הנהוג ומעבר מזה היה לבו ער לכל ילדי הזמן ולכל מהשבות פלוסופי העת החדשה. לא רק קאנט והענעל, כי אם גם שאפענהויער פעל עליו פעולה עזה, אמנם מבלי אשר שעבד את רוחו לדעותיו ולשיטתו. רק בינה רחבה וגדולה כבינת סאלאוויעוו, רק נפש גדולה כנפשו יכלה להקיף ולקלוט את כל ההפכים האלה, אשר חדלו להיות הפכים בנפשו פנימה, כי אם הולידו הרמוניה מצוינה במינה. לפני שנתים ימים כתב פטר דמיטריעוויטש באָבאָריקין רומן חדש ויקרא שמו: „אנה נלך“. הסופר המפורסם הזה, המצוין בהרגשתו החדה והחריפה המתעוררת לכל תנועה הדשה בחיי החברה, ואפילו תנועה דקה מן הדקה, ולכל חזיון חדש בעולם המעשה, ואפילו אם לא נגמרה עוד צורתו, יצר לנו שני טיפוסים מיוחדים, אב ובנו, החיים במסבה של אנשים מצוים, בעלי נפשות נסות ומצויות, חומרי ממון, מתהוללים ביחס אבות ובעלי תאוות שפלות. שניהם ממשפחת נסיכים רמי היחש, שניהם בעלי נפשות נאצלות, שניהם הותרים אל תכלית נעלה ורמה איש לפי רוחו. אולם בשעה שהאב הוא בעל דעות חפשיות, רחוק מאמונה דתית וחותר בכל כחו למצוא לו בעולם המחשבות יסוד חזק להשען עליו, בשעה זו יש לבנו יסוד כזה מן המוכן. הוא בעל אמונה גדולה מאד, וכל תקותו וכל חפצו הם לאחד את כל השיטות שבדת הנוצרית לשיטה אחת, להיות כל הנוצרים בארץ עדר אחד ורועה אחד נוהג בהם, הוא האפיפיור היושב על כסא פטרוס. והבן הזה מתהלך בחוצות רומי ונושא עיניו אל הוטיקן ומאמין בכל תמת נפשו, כי מחשבות כאלה ממלאות גם את לב הזקן היושב לכסא בהיכל ההוא, — מחשבות אמונה ושלות הנפשות, מבלי כל תערובות פוליטיקא ואהבת השררה. כל היודעים את חיי הרוח ברוסיא בימים האלה ואת הנפשות הפועלות בחיים ההם ומשפיעים מרוחם על החברה, ראו בנסיך הצעיר הזה דמות דיוקנא של סאלאוויעוו עם לבו הטהור ונפשו הנקיה, עם נזירותו מכל התאוות ועם תשוקתו העזה גם הוא לברוא כנסיה אחת נוצרית, אשר כל עמי אירופא ואמריקא ישבעו בשמה, — הלא היא התשוקה אשר היתה ראשונה ואחרונה לכל תשוקותיו בחיים. אמנם מלבד אשר גם במקצוע זה היה סאלאוויעוו בעצמו נעלה מאד על צלמו אשר יצר באבאריקין. הנה ידע גם באבאריקין, כי הטביע בנסיך הצעיר הזה רק הלק אחד מעצמיותו של סאלאוויעוו, ואת החלק השני התר עכ״פ להטביע באביו, כי לא יכלה נפש אחת, ולו גם עשויה בידי חכם חרשים, לקלוט את כל קניני הרוח וסגולות הנפש הנראים כסותרים זה את זה וכמתנגדים זה לזה, כאשר קלטה אותם באמת נפש וולאדימיר סאלאוויעוו החי.

ומי יודע אם מסוגל באבאריקין בכלל לברוא טיפוס שלם כטיפוסו של סאלאוויעוו. אם אמת הדבר, כי טיפים שלם ותמים יצא לנו רק בזמן שיוצר הטיפוס נעלה ברוחו על הצלם אשר הוא יוצר, אז מסופקני מאד, אם יש בארץ רוסיא מי שיכול היה להוליד ברוחו נפש כנפש סאלאוויעוו. סאלאוויעוו היה בעל שכל עמוק וחד, בעל נפש גדולה ומתפעלת מאד מכל דבר, איש המשפיע על הצבור לכאן או לכאן, סופר ומבקר מגדולי הראשונים שבדורנו, בעל ידיעות רחבות ועמוקות בכל מקצעות החכמה. גיאורג ברנדס אומר, כי בימי הלדו ראה רק אנשים מעטים בעלי ידיעות רחבות ועמוקות כוולאדימיר סאלאוויעוו — וברנדס ראה וידע כמעט את כל גדולי דורנו פנים אל פנים. נקל להבין את הכח הנעלה והנמרץ שהיה אצור בעטו של איש כזה, אשר שערי הדעת היו פתוחים לפניו, אשר זכרונו אצר את כל הנחוץ לו מכל מקצעות החכמה והספרות, אשר סגנונו היה חד ונמרץ, זך ומזוקק, חריף ועמוק כאחד ואשר היה לו מלבד כל אלה דמיון חזק ורוח משוררים. ובאמת היה סאלאוויעוו משפיע על קוראיו השפעה גדולה ומטה את רוחם לכל אשר יחפץ בכח סגנונו הנפלא, בעזוז רעיונותיו הבהירים, בעוצם מופתיו וראיותיו הממלאים הגיון חד וסברה היפה ובקסם התמימות השפוך תמיד על כל היוצא מתחת עטו. ביותר היה סאלאוויעוו מבקר חריף ועצום, אשר מכה עטו פחדו ורהו מנגדיו בכל עת. סאלאוויעוו הטיף כל ימיו לאהבת הבריות ולאחדות בני האדם — הטיף לא כדרך שאחרים מטיפים, כלומר, לא במלים יפות, בהברות נעימות, בשיחות ערבות ותו לא, כי הטיף בדם לבבו ובמוח עצמותיו, כאיש שמטיף לרעיון שהוא חי בו ברוחו ונשמתו. נקל אפוא להבין, כי כל גאות לאומית שנאה נפשו, וגם הסלאוואָפילים היו אנשי חרמו תמיד. והנה מתנגדים רבים עמדו להסלאוואָפילים בכל דור עוד מן הימים אשר היו אנשים ברוסיא שהיו עומרים ברגלם האחת בתחומם של האמיאקאוו ואקסאקאוו וברגלם השנית בתחומו של הערצען ואנארעוו. גם איוואן טורגעניעוו נלחם בהסלאוואפילים כל ימי חייו. אולם מכל מנגדיהם לא הכה אותם איש מכה גדולה וחזקה, לא הרס איש את שיטתם עד היסוד בה, כאשר עשה וולאדימיר סאלאוויעוו, כי אחרי מכותיו לא התעודדו עוד לקום ולשפוך שנית את ממשלתם על הרוחות כימי קדם. הוא ירד אל הארי בתוך הבור ויכהו, הוא ניקולי יאקאָוולעוויטש דאנילעווסקי, הארי שבחבורת הסלאוואָפילים, אשר אסף את כל דעותיהם ומהשבותיהם ויבן מהן שיטה שלמה על יסודות שהיו נראים כלקוחים מאוצר המדעים; בו התגר סאלאוויעוו ויך את חומות שיטתו

לרסיסים ואת יסודה הערה לעיני כל העם, אשר ראו ונוכחו כי קורי עכביש נדמו להם כחומות בצורות. את הפ־קים האח־ונים מספ־ו „השאלה הלאומית ברוסיא", הערוכים כלם כנגד דאנילעווסקי ושיטתו, שמעתי מפי סאלאוויעוו בקראו אותם לפני איזה ממכיריו בט־ם יבאו בדפוס. סאלא־וויעוו היה קצר ראות וככל האנשים הנגועים בחס־ון הזה לא היה קורא מפליא לעשות; אך רוח התמימות והמאור שבחכמה נשקפו שניהם יחד מעיני סאלאוויעוו היפות בקראו, ויתנו לכל השומעים ענג נפלא מאין כמוהו.

(סוף יבוא).

עלים בודדים.

א.

עַל־חָרְבוֹת הַתַּעֲרוּכָה.

חלום נפלא!...

אך סגרה התערוכה שעריה והנה דָמתה לשדה קברות.

ההיכלות והארמונות מביטים אלינו כמצבות אשר על גבי קברים.

הגנות והפרדסים אשר נטעו אותם לתת לוית חן ויפעה לצעצועי הבניה ואשר עוד מעט וישרשו, הנה גם הם נראים כגנות ופרדסים אשר בשדה־קברות.

גשם־סתו יורד על העצים; רוח עצב נסוכה על פניהם. נטפי המטר הנופלים מן העלים על פני האדמה ה־טובה יהיו כדמעות יגון על השממון אשר מסביב.

השמים מכוסים עבים כבדות; ענן עצב ככבד פרוש על פני כל הככר.

רוח נושב בחזקה ומשמיע קול יללתו — העצים בוכים.

טַיל בודד, עטוף באדרתו, מַעוה את פניו ומביט אנה ואנה.

יביט ימין ויתפלא, יביט שמאל וישתומם, לפניו — ולא יאמין למראה עיניו, ויפן לאחור — ורוחו נדהם.

אז ישים את ידיו על עיניו וימשמש בחזקה.

„האמנם הלום חלמתי?"—

חלום נפלא!...

* *

הנה הוא בהיכל מלאכות־המחשבת. הכל נעלם...

במשך ירחים אהדים לא שָבעה עינו מראות את כל אוצ־ות הציורים והפסילים אשר נאספו אל המקום הזה.

אנה הובאו כל האוצרות האלה אשר אצרו את סכום מעשי ידי האדם במלאכת המחשבת במשך מאה שנה?

האולם ריק. מתחת לגג הזכוכית נראה לפנים האולם הגדול הזה כגן נטוע, נטוע פסילים אשר שעשעו את עינינו באלפי הצורות.

ועתה — האולם ריק. הגשם מתדפק בחזקה על גג הזכוכית; רצפת החול נהפכה לרפש וטיט.

והטַיל הבודד זוכר את רגשי השעשועים והענג אשר הרגיש פה בכל פעם אשר בא הנה.

הנה מקום פסל: „הדאבון"; האמן הנפלא אשר פָסל אותו הוא — ספרדי. רגש הדאבון היה פרוש על הפנים בכל עמקו; ויש שנדמה כי לא פסל לפנינו, כי אם איש חי סובל עֳנוי, מלא יגון ושבע ממרורים.

לא רחוק מזה מקום קבוצת הפסילים בשם „קץ רומא!"...

רעיון גדול היה כמוס בקבוצת הפסילים האלה, אשר שפך עליהם האמן רוח חיים.

קץ רומא!...

הנה חברת אנשים רומאים מזמן המפלה הרוחנית והמוסרית אשר בתולדות העם — פשיש כל הארץ.

כלם שותים ושמחים, צוהלים ויוצאים במחול, מרנגים ומ־קדים; היין הדליק אש בעצמותיהם, עד כי לא ידעו בין ימינם לשמאלם. „יין, אשה וזמרה" — מטרה אחרת בחיים אין להם.

האיש מושך אחריו לעיני אשתו את אשת רעהו. האשה מושכת אח־יה לעיני אישה את איש רעותה. מעבר מזה שתי בתולות בלבוש חוה אמנו מריעות בחצוצרה ובתוך החבורה הזאת — עלם יפה עינים נמשך אחרי החבורה העליזה הזאת.

קץ רומא!...

אך הן מחזות כאלה אינם יקרים במציאות גם בימינו ובתוכנו! — תעלה פתאם מחשבה על לב הטַיל המתבודד.

וכמו מתוך עלטה — עלטת חשכת המציאות — תעלינה ותעמודנה לפניו המון תמונות מן החיים, מן החיים בבתי מ־זח מחצות הלילה עד האשמורה האחרונה.

קץ רומא!...

אך תמונות כאלה נראות לפנינו, לעינינו, בכל צהלתן המנוולת ובכל עליזותן המגועלת לכל אורך הבולוַרים, מעבר לחלונות, בברק אור האלקטרי.

קץ רומא!...

אך ראה ראה „קין" כזה בעל המחשבות הלז זה לא כביר ב־מרתף האולימפיה", בבית האוכל למאחרים בנשף „מַקְסִים", ב־קאפה האמ־יקני", — ואין להזכיר עוד בתים רבים אחרים, פתוחים וסגורים.

קץ רומא!...

אך התמונה אשר הציג לפנינו האָמן הגדול היא כשחוק ילדים מול המון תמונות הלקוחות מן החיים בפאריז, בברלין, בלונדון...

קץ רומא!...

ומבלי משים יעלה על לב הטַיל הבודד זֵכר תמונות חיות מספורי בַּלְזַק, מן „הקומֵידיה של האדם" הנפלאה והיחידה במינה; ומבלי משים יעמדו לפניו כמו חיים המון הטיפוסים אשר ב־הקומידיה של האדם". טיפוסים החיים עוד כעת כמו שחיו בימי הצַיר הגאון, המסַפ־, אשר ברא עולם שלם בעזוז גאונו...

קץ רומא!...

ו־הרַחַים האדומים"?... ומחולות „הקנקנים"?... ותהלוכות הנימפות והסיַרנות בכל לילות השבת?...

קץ רומא!...

ונשף המחולות אשר שֵם „ארבע מלאכות המחשבת" נקרא עליו, נשף המחולות אשר פעם בשנה יעביר לפנינו מחזות שלעומתן יהיה „קץ רומא" רק תמונה כהה ומטושטשה — רק צחוק ילדים?

קץ רומא!...

תמונה מחיי הרומאים בתקופת הירידה, בעתות הכליון־הרוחני, בזמן המפלה המוסרית!...

ונבעות ה־מונמרטר"?... ובתי השעשועים, הזמרה, ההוללות, ההשתובבות אשר לאורך בולוַר קלישי?... וה־אבדון" עם ארונות הקב־ים במקום השלחנות?... ו־השאול" עם התמונות מחיי הגיהנם?... וה־שמים"?... ו־קץ העולם"?... ותיבת „אלכסנדר הסואן וה־רועש"?... וכל יתר „תיבות הזמרה", תיבות הפריצות, ו־העכבר המת"?...

קץ רומא!...

הטַיל הבודד יוריד את עיניו לארץ ומחשבתו תעוף למרחקים למרחקי הדורות הבאים...

קץ... קץ... קץ...

אנדה עתיקה ותמיד היא חרשה.

לא לחנם למד הטיל הבודד, בעל המחשבות, בנערותו את כתבי הקודש, את ספר־העולם אשר ימיו כימי עולם.

מתהום עמקי רשמי הילדות קם וחי לפניו זכר ספור "דור המבול".

"קץ כל בשר בא לפני...

השחית כל בשר דרכו על הארץ..."

אנדה עתיקה ותמיד היא חדשה...

ועוד הפעם תעוף מחשבתו מקבוצת פסילי "קץ רומא" אל הבולורים הגדולים, ומשם אל גבעות מונמרטר.

ועוד הפעם תעוף המחשבה למרחקים, למרחקי הדורות הבאים...

האולם הגדול והרחב ריק. אין פסילים מעשי ידי אמנים נפלאים; הגשם מתרפק על גג הזכוכית; נעלי רגלינו טובעות בבוץ ורפש; השמש לא יאיר את "גן הפסילים"; מעל לגג הזכוכית תלוי ענן כבד, ענן שחור, ענן עופרת.

והמחשבה עוד תעוף למרחקים, למרחקי הדורות הבאים...

העצמות תרעדנה מקור; הלב ילחץ בחזקה מיגון...

ב.

וְנוּס מִמִּילוֹס נֶגֶד הַפּוֹעֲלִים בְּאֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל.

Malborough s'en va-t-en guerre.

מלבורונ יוצא למלחמה.

מלבורונ — זה סלומון ריינך.

סלומון — ולא שלמה.

שלמה — הוא שם בעברית.

סלומון הוא תרגום השם העברי הזה, ואולם לא השם העברי בעצמו. סלומון הוא אפוא שם עברי ולועזי כאחד.

וסלומון ריינך, כשמו, הוא עברי ולועזי כאחד.

לועזי -- כלו': צרפתי.

ועברי הוא יען כי מזרע העברים מוצאו.

וצרפתי הוא יען כי חנך על ברכי העם הצרפתי.

בתור עברי עמד סלומון ריינך פעמים אחדות בראש החברה לחכמת ישראל.

הן אמנם בראש החברה הזאת עמדו פעמים אחדות גם פרוטסטנטים, ולו חפצו הקתולים כי אז היה אחד מהם זה כבר לראש החברה.

ואולם מן הפרוטסטנטים והקתולים יכול איש להיות לראש החברה רק בתור עוסק בחכמת ישראל, וסלומון ריינך נמנה לראש החברה מאשר הוא... סלומון ריינך.

האגדה אומרת: כאשר מת אלכסנדר מוקדון חלק את הארצות אשר כבש בגבורתו בין מצביאי צבאות חילו.

שלשת ה ר י י נ כ י ם שבצרפת חלקו ביניהם בעצמם את העולם.

ליוסף ריינך נתנה ממשלת הפוליטיקא.

תיאודור ריינך היה לכותב תולדות ישראל.

סלומון ריינך היה לחוקר בחכמה היונית.

באיזה אופנים ועל יסוד איזה תנאים נעשתה חלוקה הזאת בין האחים הריינכים?...

אך לא זה העיקר: העיקר הוא כי ההלוקה נעשתה.

שכחתי להגיד, כי סלומון ריינך נטל חובה על עצמו לעסוק לא רק בחכמת יון העתיקה, כי אם גם בעניני היהודים בזמננו.

צריכים אנהנו לשער, כי לא היתה הלוקת העולם בין אחי הריינכים מבוררת די צרכה ומוגבלת בגבולותיה הצרים והמדויקים בכל תכלית הדיוק.

לכן נראה כי לפעמים יוצא איזה אח משלשת אחי הריינכים מתוך גבולות ממשלתו ומתפרץ לכנוס לתוך גבולות ממשלה לא לו.

לפני שלש שנים, אחרי הקונגרס הציוני הראשון, יצא פתאום יוסף (ז'וזף) ריינך מתוך גבולות ממשלת הפוליטיקא הצרפתית אשר נתנה לו לנחלה וימהר להשמיע, כי לא הפיקה הציוניות רצון מעמו.

בימי רעש דרייפוס יצא גם סלומון ריינך מתוך החכמה היונית שלו ויתערב בעניני הפוליטיקא הצרפתית, ויהי מסיג באופן הזה את גבול אחיו.

כראות תיאודור ריינך את פריצת הגדר הלך גם הוא ועשה מה שעשה, ומכותב תולדות ישראל נעשה לבקי בתולדות העמים והעולם.

בין כה וכה הורד יוסף מגדולתו מהיות ראש הפוליטיקא הצרפתית, אך סלומון הורם למעלת חבר באקדמיה לכתבות ולספרות היפה.

מהומת דרייפוס סכסכה איש באחיו; תקופת המהומה הסבה סכסוך נורא גם במחשבות אנשים אחדים.

כאשר יהפוץ אלהים ליסר איש על פשעיו ישלול ממנו את שכלו.

אמנם אינני יודע אם היה יוסף ריינך פושע גם הוא, אך יודע אני כי לפני ששה ירחים עשה הפוליטיקן הגדול הזה דבר אשר העיד על בלבול ידוע בראשו, בשכלו, בדעתו.

אם ראה ראינו את צוררי ישראל כובשים את הנהגת עיר פאריז ופורשים עליה את ממשלתם, הנה במדה מרובה הסבה לזה היא כי לא ידע יוסף ריינך לשמור את פיו ולשונו.

גם סלומון ריינך לא ידע כעת להשתמש במקרה נפלא שבא לידו להיות מחריש, דומם ואלם — מקרה אשר לא בנקל ימצאנו.

אך כל זה — להלן.

לפי שעה נזכיר עוד, כי בתור עברי נמנה סלומון ריינך בחברי הועד המרכזי לחברת "כל ישראל חברים", זו האחות הקטנה ל"כל צרפת חברים".

בתור עברי ובתור חבר לאחות חברת "כל צרפת חברים" נמנה סלומון ריינך גם לחבר מועצת ההנהגה אשר לחברת ישוב היהודים.

והנה בתור חבר לחברת ישוב היהודים יוצא עתה מלבורונ — סלומון ריינך למלחמה...

אך כל זה — להלן.

לפי שעה נגיד עוד, כי בתור לועזי עוסק סלומון ריינך בחכמת יון העתיקה. —

הכל יודעים מי זאת ומה זאת ונוס ממילוס.

הכל יודעים, כי ונוס ממילוס, עם כל יפיפותה, היא אמללה מאין כמוה; פניה יפים, גופה נפלא, אמללה היא, כי... ידים אין לה!

בתור חוקר בהכמת יון העתיקה לא שכח סלומון ריינך לשום עינו גם בונוס ממילוס.

צריכים אנהנו לשער כי לב סלומון ריינך הרך התרגש לא אחת ושתים למראה היפהפיה האמללה.

ומאשר לא היתה לאל ידו להשיב לה את ידיה, בקש ומצא בשבילה אח קטן, או חתן יפה, נער שיש חלק.

אחרי חקירות רבות ודרישות עמוקות בא סלומון ריינך לידי השערה, כי אחד האפולונים הנמצא גם הוא בלובר, בשכונת הונוס ממילוס, הוא אחי האחרונה, לאמר, כי שני הפסילים גם יחד הם מעשי ידי אמן אחד.

ובכן — לחוקרים בחכמת יון העתיקה היתה אורה ושמחה ויקר. נמצא „הזכר" של „הנקבה" ממילוס!...

ובעוד סלומון ריינך צוהל ושמח כי נפל בגורלו למצוא דבר גדול כזה, והנה באו אליו צירי הפועלים העברים, אשר נשלחו — לפי שאומרים במכתבי העתים העברים -- להתחנן מלפני חברת ישוב היהודים על אחיהם הנתונים בצרה.

ויחר הדבר מאד מאד לסלומון ריינך. עתיקות יון ופועלים עברים

בארץ ישראל — איזו שייכות יש לשני דברים שונים ומשונים איש מאחיו כאלה?

עתיקות ישראל -- דבר זה עוד אפשר להיות. אבל פועלים עברים בארץ ישראל! הרבה יותר מאלפים שנה אחרי אנטיוכוס עפי־פנוס!... הוי גוי חוטא, עם כבד עון!...

הן זה כבר כאלפים שנה מת ישראל; כי היה יהיה ישראל המת לענין לחוקרי קדמוניות — בזה לא יראה סלומון ריינך כל עון. הן גם הוא עוסק בקדמוניות עם היונים. אבל עם ישראל?...או א ר ץ ישראל?...

את עם ישראל המית בן־מנחם ואת היהודים בצרפת עשה נפוליאון לאזרחים בצרפת.

וארץ ישראל?... אך אם ישראל לא עם, למה לו ארץ?...

האם לא עבירו כבר כמאה שנה מעת אשר הודיעו אנשי הסנהדריה הגדולה בצרפת לנפוליאון הראשון, כי הארץ אשר בה הי ישראל בשנים קדמוניות קדושה כעת ליהודים ל א י ו ת ר מאשר היא קדושה לקתולים?...

ל ח ק ו ר את הארץ העתיקה הזאת משום להגדיל הכמה ולהאדיר — דבר זה אולי מותר גם ליהודי.

אבל ל ע ב ו ד את הארץ?... ל ש ד ד ה?... ל פ ת ח ה?... לזרוע בה ז ר ע?... לטעת בה ע צ י פ ר י?...

ארץ ישראל - שדה פעולה לחוקרים בקדמוניות—ופועליםעברים?...

— אך הלא זה כעשרים שנה הננו סובלים מחסור ומצוקת העוני. רבים מאחינו נפלו חללים במלחמת הקיום. לולא תקות עמנו אשר תעודדנו כי אז כלנו מתנו, מקטן ועד גדול. רק רעיון אחד לנו: לעבוד על אדמת ישראל, לעבוד לתחית ישראל, לעבוד...

כן דברו הפועלים. אך סלומון ריינך לא נתן להם לכלות את דבריהם.

האגדה מספרת, כי כאשר נסתה אסנת בת פוטיפרע למשוך את יוסף הצדיק לתוך רשתה, אז, לולא דמות דיוקנו של יעקב אביו שנראתה לו פתאום בדמיונו, מי יודע אם לא גבר היצר הרע... צריכים אנחנו לשער, כי לסלומון ריינך קרה ההפך: לולא וגוס ממילוס, כי אז אולי שמע לקול תחנוני הפועלים; אך כאשר נראתה לו בדמיונו דמות דיוקנה של ונוס ממילוס, אז גבר הרוח היוני על הרוח העברי.

— נתן נתן לכם להוצאות הדרך מיפו למצרים...

— אבל אדוננו רב החסד — נסו הפועלים לדבר.

— העוד תעיזו להרים ראש? „הן כדבר אנשים משגעים תדברו!... דבר לא נעשה בארץ ישראל. לא נעשה דבר וחצי דבר אשר יתן לכם היכלת להשאר בארץ. לכל הפחות נבוא לעזרה לאהדים מכם, למען יעזבו את הארץ, בתתנו להם להוצאות הדרך מיפו למצרים" *).

הנה כן יוצא מלבורוג — סלומון ריינך למלחמה על הפועלים העברים בארץ־ישראל.

וכמו להראות כי מלחמתו נגד הפועלים העברים בארץ ישראל ונגד ארץ ישראל בעצמה היא באמת מ ל ח מ ת ה ה י ל נ ו ת נ ג ד ה י ה ד ו ת, יצא סלומון ריינך בימים האחרונים במכתבי־העתים אשר ליהודים בשפת צרפת למלחמה נגד... השבת.

פאריז. א. ליודוויפול.

לפני בוא המורה.

ציור

מאת י. בֶּרְשַׁדְסְקִי.

ווּאלאַדקא לוקח את הספר, המונח פתוח לפניו על השלחן, ומניח אותו על ברכיו ומכַוֵּן אותו כה וכה עד כי גַב הספר אשר ממעל יהיה נשען אל מסגרת השלחן. אז יכַוֵּן לפי האופן החדש הזה גם את גופו: נוטה לאחוריו, סומך את ראשו על גב הכסא ועוצם את עיניו עד החצי —

כן, באופן הזה יָחֵל עוד הפעם לשַׁנֵּן לעצמו את שִׁעוּרוֹ. במצבו אשר עד כה גָבַר עליו השממון; קול פהוק אחרי פהוק יָצא מפיו למורת חפצו, ובהיות כדבר הזה, אז תהבולה בדוקה היא ומנוסה: לשַׁנּוֹת את אופן הישיבה.

ומן־מָה הוא מביט נכחו ומתאמין לצמצם את מחשבותיו בדברי הספר, אך הדבר הזה לא יצלה בידו: סמיכת הראש אל גב הכסא הקשה גורמת לו מהרה כאב־לחיָ, והוא מנסה להִשָּׁען פעם בכה ופעם בכה, וסוף סוף הוא אנוס לזקוף את קומתו כֻלָּה... בין כה וכה ומלאכתו לא תֵעָשֶׂה ואת השעור לא ישַׁנֵּן לעצמו עד־מה; מוחו עסוק בענין אחֵר, טרוד להפש אופן־ישיבה הדש...

עיניו מבריקות פתאם ופניו מאירים: הוא מוצא את אשר הוא מבקש. מבלי בושש רגע הוא לוקח את הספר בידו, מכונן צעדיו יישר אל החלון, מעתיק מעט ממקומו את הכסא הסמוך, נותן את הכסא להיות הדום לרגליו והוא יושב מסֻבָּה על סף־החלון הרחב... הנה כן היתה לו רְוָחָה למדי, הכל מכֻוָּן לתכלית הרצויה, ועתה יוכל לשַׁנֵּן את השעור לעצמו בלי כל מפריע...

הדבר הזה אמת: כל מפריע אין עוד; ואולם בכל זאת אין ווּאלאַדקא מֵחֵל לשַׁנֵּן לעצמו את שעורו, כי בהיסח־דעת גמור נמשכות עיניו לְעֵבֶר החלון ומשם — הלאה אל החצר, אל אנף־הבית האחרונה ואל הרפתים והמזוים אשר בְקָצה. אמנם כל־חָדש לא יִגָּלֶה שם לעיניו, כי כל הפרטים, וגם הקלים והקטנים עד למאד, ידועים וגלוים לו זה כבר; ואולם בכל אלה מוצאים רעיונותיו ענינים שונים לענות בהם: רגע הולך לבו אחרי צנור המרזב המקולקל בקצהו, והוא זוכר כי באַרינקא ונרישא עשו את הקלקול הזה ביום אשר התחרו שלשתם לזרוק אבנים אל מעבר לגג המזוים... ברגע השני הוא מביט אחרי צמד צפרים המְקַפצות קפיצות משונות זו כנגד זו והן מְנַקרות כפעם בפעם בין אבני המרצפה והוטפות בתרטומיהן דבר־מָה אשר מרחוק לא יכירהו... מקץ רגע הולכות עיניו אחרי השפחה העוברת את החצר לְרָחבה ונושאת צרור עצים בזרועותיה: אכן נראה לו כי שני הגזרים התחתונים נשמטים ונכונים לנפול עוד מעט ארצה —

— מה זאת!... האמנם כבר הגיעה השעה הראשונה?!... האם המורה הנה זה בא?...

והוא מְקַפֵּץ מֵעל סף החלון ועומד דומם בלי־תנועה ומקשיב. צלצול הפעמון לא ישָׁמע עוד, ואולם אין כל ספק כי נשמע לפני רגע. הנה קול צעדים הולכים הלוך וקרב אל המסדרון, בריח הדלת נעתק, הדלת נפתחת ונסגרת... לא! האיש הבא שואל, השפחה עונה, הדלת נפתחת ונסגרת שנית: איש אחר היה הבָּא!...

ווּאלאַדקא שואף רוח ברוָחה ושב מעט למנוחה. ואולם עוד אחת מרגיזה אותו: אין הוא יודע עד מָה, כמה עת עברה וכמה עוד נשארה לפניו?... אמנם זוכר הוא היטב את הפקודה הנמרצה, לבלתי רוץ כפעם בפעם להתבונן אל מורה־השעות"; אך בבית הן אין איש הפעם, זולתי השפחות, ולדעת את השעה אל־נכון נחוץ לו מאד —

והוא פותח בזהירות את דלת חדרו, עובר בחפזון את החדר הסמוך ולא יעמוד רגע בחדר־האכל... עוד רק חצי שעה — חושב הוא ומניד בראשו בשובו — ואיך אפוא יספק־לי להכין את־כל?...

— ולו רק החצי — יחשוב פתאם — ולו רק המקצת מן השעור!...

אך הוא גם אחרי המחשבה החדשה הזאת מָלא לא ימַלא, כי המחשבה הזאת גם היא, העולה על לבו בתור פראזה ידועה ונשמעה

---

*) הרגום מלה במלה ממכתב ריינך לצירי הפועלים אשר היה לנגד עיני. א. ל.

תמיד, מעוררת במוחו מבלי־משים מערכת דמיונות, האחוזים זה בזה ונגררים זה אחר זה עד אין קץ —

ובנפשו יִדַמה כי רואה הוא עתה בעיניו את חזות פני המורה באותו הרגע אשר הוא משמיע באזניו את הפּראזה ההיא. מה מְדֻכּאה ומה מעוררת חמלה הזות־הפנים הזאת!... כמה מרירות ותחנונים בקול הרועד והעצור הזה!...

כן הוא, וואלאָדקא מרגיש מוסר כליות בכל עת אשר יֵרָאה אליו המראה ההוא; כי מכיר הוא את אשמתו ומתחרט עליה בלב נשבר, ומתרעם על נפשו ברגז רב ונכון כמעט לבכות מדאבון לב והתעוררות חמלה — ואולם ברגע ההוא הוא מוכרח להוריד את עיניו ארצה לבעבור המָנַע מהַביט בפנים האלה, כי אם לא — את הדבר הזה הוא מרגיש בנפשו היטב — אז נכון יהיה להת פתאם קולו בשחוק גדול... והוא לא ישא את עיניו ולא יביט, ובכל אלה אנוס הוא להתאפק, אנוס לנשוך את שפתו התחתונה, כי למורת הפצו עולים בדמיונו אותם הפרטים המעוררים צחוק, שגורמים לו לשכוח ברגע אחד את כל מוסר כליותיו ואת חרטתו ואת כל התרעמותו... כל אלה נשכחים מלבו והוא רואה רק את המצח הלז, המקומט ומכוסה טפּית זעה גדולות, את הזקן הדק והפרוע, הנראה כמזדעזע ורועד, ואת החוטם והשפתים, המתכווצים ומתקמטים כמשפט איש נוטה לבכות —

אמנם כן, גם בגערה הזאת אין כל איום וכל תֹּקֶף וכל עֹז, ורק תחנונים ובַקשת־רחמים, וכמעט גם דמעות. איש זה לא יָדַע עד מָה להשמיע גערה נמרצה או תוכחה עזה או דבר נוקב ומכאיב; מפּיו יוצא כל דבר באופן רך, באופן אשר לא יכאיב עד־מָה...

ובכל זאת... גם וואלאָדקא בנפשו לא יבין את הדבר, ורק אחת הוא יודע, כי נגדו מסוגל הוא להעז פנים ולענות דבר נמרץ, שכם אחד מאשר הוא מסוגל לעשות כדבר הזה נגד האחרים. הן אמנם האחרים, בשעה שהם מוכיחים אותו, הוא מתקצף עליהם, אך יחד עם זאת מרגיש הוא גם יראת־כבוד להם; ועליו — להפך — לא יתקצף עד מה, ורק תַעֵב יְתַעֵב אותו, ונכון הוא להרעים אותו בחשק רב ובענג מיוחד —

— מדוע הוא בזוי ומתועב ככה!? — מתאמץ וואלאָדקא להתנצל בעיני עצמו על העול הזה — מדוע איננו דומה גם הוא לאחרים ואיננו נוהג כמוהם!?...

— האם רק אני האחד בז לו? — מוצא וואלאָדקא פתאם טעם חדש להצדיק את עצמו, והוא מעביר בזכרונו מקרים רבים ושונים, אשר לרגליהם התבונן למבט בוז או לצחוק לעג ולקלסה על שפתי בני־הבית למראה המורה הזה.

אחדים מן המקרים האלה עולים לפניו והוא רואה אותם באור בהיר מיוחד.

האיש הזה בבואו ובצאתו יהיה עליו לעבור את הדר־האכל. בשעה אשר אין שם איש הוא נכנס בשלום ויוצא בשלום וכל רעה לא תאונה אליו; אך בהיות אנשים אחרים — וביחוד אורחים זרים — יושבים בחדר, אז הוא מתכּוֵץ באופן מוזר, נוטה בהליכתו לצד אחד, הולך ונתקל, הולך ופוגע בחפצים שונים כמכה בסנורים — באחת, הוא מביא תמיד את האחרים לידי צחוק במקרים כאלה, וגם עתה עוד יראה וואלאָדקא את צחוק־הלעג הנגלה על שפתי היושבים בחדר...

והוא מביא לידי צחוק גם אז, כאשר הוא מתעתד לבקש כסף מיד אביו. כפעם בפעם יודע וואלאָדקא ומכיר את הדבר הזה על פי השאלה אשר הוא שואל אותו בסוף שעת־הלמוד לאמר: היש אביך בביתו!... והוא, וואלאָדקא, מתגנב לצאת אחריו חרש, משגיח מרחוק ורואה אותו צועד בזהירות על הרצפה החלקלקה אשר באולם־האורחים, נכנס במֹרך־לב אל הדר־העבודה ויוצא משם מקץ רגעים אחדים וכֻלו מאָדם ומזיע —

— גם בדבר הזה — חושב וואלאָדקא עתה — נִפְלָה הוא מן האחרים. הם כלם אינם צריכים להזכיר; מקבלים הם תמיד מיד אמו את אשר עליהם לקבל; ורק הוא מקבל מיד אביו את אשר יקבל...

— אבל מדוע זה יקבל אך רק מיד אביו?

את השאלה הזאת שואל וואלאָדקא את נפשו לא בפעם הראשונה. ואולם מענה נכון איננו מוצא. אכן יַשְער יִשער, כי לדבר הזה יש איזה קשר עם הדבר השני, אשר התבונן אליו זה מאז, והוא, כי מורו זה, בהיות לו להתאונן רע על דבר התרפות תלמידו כפעם בפעם, לא יפנה מעולם בדבריו אל אמו...

וסבת הדבר האחרון הזה גלויה וידועה היטב לוואלאָדקא. הוא שמע לא אחת ושתים מפורש מפי אמו, כי הלמודים האלה מֻתּרים בעיניה כָליל, ובלי ספק יודענם הוא, המורה, כי רק אביו הוא הדורש את אלה —

— אבל מדוע דורש אביו את אלה?... מדוע אין אבות גרישא, סַאשקא, מישקא ויתר חבריו דורשים כדבר הזה?... ואביו גם הוא מדוע לא ידרוש בזאת מטאניושקא ומארוסיא?...

שאלות כאלה מתעוררות בקרבו כפעם בפעם. ויש גם אשר הוא מתרעם על אביו ונוטה להאמין, כי אביו עושה לו כדבר הזה בכַוָנה, להיות לו כִדבר עֹנש — וברגעים כאלה הוא מתמרמר מאד וחושב מחשבות להתפרץ בחָזקה וגומר בלבו לבלתי הָכֵן עוד את השעורים, ויהי מָה!...

הרעיון: לבלתי הוסיף עוד להכין את השעורים האלה — לוקח את לב וואלאָדקא. אמת הדבר, גם לְמוד השעורים האחרים איננו נעים ואיננו נחמד הרבה; ואולם השעורים האלה יגעים וכבדים ורחוקים ממנו ביחוד... אנוס הוא לישנן לעצמו מלים זרות, אשר גם לבַטא אותן יכבד ממנו מאד, ואנוס היא ליַגע את מוחו בקריאת דברים אשר אינם מובנים לו עד מה, ואנוס הוא לכתוב ולחזור ולכתוב מיני משפטים משונים ולזכור עם כל אלה גם מיני כללים וחקים שונים, אשר אינם נקלטים בשום אופן במוחו —

ובכל זאת איננו עושה את אשר החליט; ואולם לא מאשר יָרֵא הוא את אביו והוא מפחד מן העֹנש, כי אם מהיות איזו סבה אחרת, אשר גם הוא לא יבין אותה... דבר־מָה אשר איננו ברור לו מעוררהו וממריצהו להתגבר על התרשלותו ועל חסר תשוקתו — והדבר הזה גורם לו מוסר כליות וחרטה בכל עת אשר ההתרשלות וחסר התשוקה גוברים על המחשבה הטובה... כפעם בפעם הוא מתחרט והוא מקבל על עצמו לבלתי התרשל עוד בימים הבאים — ואולם...

פתאם ננער ממקומו ויתעורר ממחשבותיו: במסדרון נשמע קול צלצול הפעמון... הפעם הזאת אין כל ספק עוד כי הוא האיש הבא — והשעורים אינם מוּכָנים גם הפעם...

פיליטון.

ארוכות וקצרות.

(מן הרשימות שבספר־זכרונותי).

II.

„המדבר אמת לוקין אותו!” ואם באמת בכלל כך, באמת מארץ־ישראל על אחת כמה וכמה: לוקין ולוקין ולוקין...

דבר זה למדתי ממעשה שהיה. ועד ידוע שלח שני אנשים ידועים לבקר קולוניות ידועות ובית־ספר ידוע בארץ־ישראל, ושני השליחים, אמת היא, כששבו עשו דבר שלא כהוגן ושלא כדרך ה„פקחים” בימינו: הגידו את האמת הגרה ככל שראו בעיניהם. והנה מ״ע אחד ידוע ועוד מ״ע שני ידוע התנפלו באופן ידוע על שני המשולחים הידועים וימתחו אותם על עמודיהם הידועים והמלקות החלו — ועד הרגע שאני כותב את הדברים האלה, אור ליום זאת־חנוכה אתהל״ב

לגלותנו בשעה י״א עם מ״ד רגעים, לא חדלו עוד. אל אלהים גדולים! האם אחרית לא תהיה כלל?

ובשביל מה? בשביל אמת מעט... חכו נא, הן זו רק ההתחלה ועוד לא הוגד לכם אף השביעית שבשמינית. הוגד לכם, למשל, כי קולוניה שיש בה עשרה קולוניסטים בערך, יש לה מאה או אלף — לא אזכור בדיוק — ממונים ופקידים; וכבר אתם קופצים וקופצים? בטוח אני בכם, אלו הייתם אתם תחת נח בתוך התבה והייתם שולחים את היונה לרגל את הארץ והיונה לא היתה מביאה לכם כרצונכם עלה זית טרף, בודאי הייתם הורגים אותה. כנראה, קונטרקט לכם מששת ימי בראשית ששליחיכם מחויבים להביא תמיד עלה זית טרף דוקא. יונה אמללה! ומה אם היתה טוענת: אתם יושבים בתוך התבה, במקצוע פלוני ופלוני, בנומר פלוני ופלוני אל שלחן-הכתיבה וכותבים את מליצותיכם ואינכם זזים ממקומכם, ואולם אני הן הייתי במקום המעשה, ואיך אפוא תעזו פניכם ואיך לא תבושו להגיד כי יודעים אתם יותר ממני?

אכן נפלא החזיון. זה נוסע ורואה ובוחן ובודק ומעיד בתורת עד: כך וכך ראיתי, וזה בא ושואל על כל דבר ודבר: האמנם? — כמדומה לי, י״ג מיני „האמנם" שאל אותו השואל. האמנם? האמנם? האמנם? וכו', אבל הלא שמעת כי כן הוא, כי אמנם כן הוא.— או זה נוסע למקום המעשה ומספר את הנעשה לעיניו, וזה בא ובוחר לו מלאכה נקיה לכתוב אחרי כל דבר ודבר סימני סיק וסימני שאלה. דברים כאלה — שאלות האמנם וסימני שאלה וסיק — מובנים לי, אם יש לנו עסק עם איש שחשוד בעינינו למפרע על עדות שקר. למשל: אם במעשה „עלילת הדם" האחרונה בא מאסלאוו „ומעיד" כי בלכתו לגנוב בשר, שכב כל הלילה על פני השלג בפישוט ידים ורגלים על הארץ, רגלו האחת בתחום עבר הרחוב האחד ורגלו השנית בתחום עבר הרחוב השני, וראה במרחק איזו קילומיטר בתוך איזה מרתף יהודים בטליותיהם ובטוטפותיהם שוחטים איזה נער נוצרי לצורך הפסח, אז מובן לי, אם ראש בית המשפט יעביר שחוק קל על שפתיו וישאל „האמנם?", וכן מובן לי אם יבוא אז איזה סופר במ״ע ויעשה לנו טובה ויכתוב אחרי דברים כאלה סיק וסימני שאלה. אבל אם דבר לנו עם איש— תהיינה דעותיו והשקפותיו מה שתהיינה; לא עליהן אנכי דן פה — אשר מפני טוהר לבו והאמת הרגילה על לשונו נחתו כל הבאים בארבע אמותיו ואשר בבחינה זו אין כדוגמתו בקרבנו, אז חזיון זה, במדומה לי, אפשר רק... אצל מו״לים עברים.

ואולם בכדי להוציא דבר מתוקן מתחת ידי צריך אני לתיקון טעות קטנה שנפלה בדברי למעלה. אמרתי כי לקו את השליחים השנים, שבאו והעידו שלא כרוחם. אבל באמת הדבר הזה אינו כן. באמת לא לקו אלא את האחד, שהוא סופר מפורסם, ואת השני כמעט לא הזכירו. מעשה זה פותח לנו חלון קטן לראות כי היה להם עסק לא עם הדבר אלא עם האיש שלפניהם, עם הסופר המפורסם ההוא. לדברים כאלה אנחנו קוראים „חשבונות". האם בשביל שסופר זה — שלא למד להיות נגרר אחרי ההמון ולא אמר „טוב" לכל מה שיאמרו „טוב" אלה העושים נחת רוח להמון ומתן שכרם בצדם — צרם לפעמים באזנם וטפח לפעמים על פניהם? האם בשביל שסופר זה לא היה זהיר לפעמים והפיץ אור עז וחזק באותם הרגעים דוקא שאחרים חפצו לעשות מה שעושים ודוקא בחושך?

ולו לכל-הפחות היה להם אמץ-רוח לצאת למלחמה גלויה, מצח נגד מצח ועין נגד עין! אבל לא — הם כותבים מאמרים, כותבים מכתבים, ומסתפקים בזה שהם מכניסים בהם עוקצים ורמזים וכדומה. ולא עוד אלא שאין פניהם מתאדמים כלל מהשמיע בגלוי, כי טובה להם שמועת שקר בהחלט מאלפי דברי אמת. „לא להפיץ מרה שחורה נחוצים לנו „שליחים מיוחדים" וכו' — כותב האחד בפירוש — „לא לפאטאליות וקינות של אפיסת הכחות צריכים אנו (הגם שאמת הן), כי אם לאותות חיים (הגם ששקר הם)". תמימות או עזות כזאת הן סוף סוף מאלו שלא נשמעו עדיין! ואחרי שמכון הסופר בעוקצים אחדים כנגד „הבקרת השלילית" ובנגד „המבקרים האפיציאלים", הוא מסיים בשבח אלו שבאים לתקן „את אשר יקלקלו „משולחים" אחרים בתור מומחים לרפות ידים..."

הם מתקנים — וזה מקלקל... קץ כל בשר הנה זה בא!

ומה אנכי שואל מעם האנשים האלה? האם אשאל מהם כי ידברו, חלילה, אמת בפיהם ובלבבם? הלא רק אשאל כי יהי להם מעט חרדת קדש, מעט רגש כבוד, מעט דרך-ארץ, מעט יראת הרוממות בפני כחה של האמת! כי בשעה שישמעו דבר-אמת יוצא מפי איש, יזדעזע בקרבם איזה מיתר, ואיזה רגש סתום ורחוק יבצבץ ויעלה בלבם להגיד להם מן העלטה מה כחה של אמת וכי סוף סוף נצח תנצח, אם יאבו ואם לא יאבו...

ובכל אלה אנכי אומר לכם כי אלה המעטים, דוברי האמת, ינצחו! תנו לנו עשרה אנשים כאותו „המשולח שקלקל" ואתם קחו לכם אלף „מתקנים" שכמותכם — ואנחנו נראה יד מי תעוז. ראו: בשפתיכם אתם מזכירים תמיד את המכביים, עד כי כבר היו אלה לזרא מפני רוב המשמוש שאתם ממשמשים בם באצבעותיכם הגסות; ואולם אני אומר לכם כי המכביים האמתים האלה הם — אותם המעטים. הנה הם המעטים ואתם הרבים, הם החלשים ואתם הגבורים, הם הטהורים ואתם — מי יתן לי לשון נקיה בדברי בכם! ואולם עוד יבוא היום הגדול ונתנו הרבים ביד המעטים, הגבורים ביד החלשים, הטמאים ביד הטהורים וכו'. עוד טרם יש בלבבכם אפילו הרגשה דקה מן הדקה לדעת מה כחה של אמת. אבל התיצבו וראו...

* * *

לפני חמש עשרה שנה הייתי יושב בבית-רידקציה, ועתה אנכי יושב בבית-רידקציה; לפני חמש עשרה שנה היו באים אל יד העורך מאמרים ומכתבים ושירים — ובפרט שירים — למאות, וגם עתה באים אל יד העורך מאמרים ומכתבים ושירים — ובפרט שירים — למאות, וכשם שאז היה העורך אנוס להשליך תשעים ותשעה למאה אל תוך הסל, כך עתה הוא אנוס להשליך 99% אל מתחת לשלחן — ובכל זאת אני רואה כי הכל נשתנה. הזמנים משתנים והמאנוסקריפטים עמהם.

אלו היו שואלים ממני לסמן את התקופה ההיא באיזה שם, לא הייתי יודע לקרוא לה שם יותר נאה מן השם „תקופת ,מה-אכתוב'". כל קוריספונדנציה, כל מאמר, ואפילו השירים בראשם ורובם, היו מתחילים בפזמון זה: „ישבתי אל השלחן, לקחתי את עטי בידי וכו' אבל מה אכתוב? אין לי נושא וכו' האכתוב על וכו' או האכתוב על וכו' או אולי אכתוב על וכו' וכו'" — ובין כך וכך נתמלא הגליון שורה אחרי שורה, עד שבאה הנקודה האחרונה והכותב השלים. לכאורה, דבר זה זר מעט. אם אין לך מה לכתוב, אז הן הדבר היותר פשוט הוא שלא תכתוב כלל. סופר שמוחו אינו מקור המפכה רעיונות ולבו אינו מקור המפכה חזיונות וחושו אינו מקור המפכה יופי ונעימות, הרי אין לך סימן יותר מובהק שאין זה סופר כלל. אדרבא, הסופר מלדה יש לו חומר מרובה כל כך, עד שגם אם יחיה פי שנים מאשר הוא חי לא יהא סיפק בידו לכלות ולכתוב את כל העולה על רוחו. ואלה מתאוננים כי אין להם מה לכתוב...

ואולם עתה נשתנו הדברים. לא, חלילה, שעתה כבר יש להם „מה" לכתוב — לא, אלא שעתה אין מתחילים עוד באותו הפסוק: מה אכתוב. עתה אם אין לו להסופר מה לכתוב ולהמשורר מה לשיר, אז הוא כותב ואז הוא משורר — על הציוניות. הציוניות היתה לתשועה גדולה לכל מי שיש לו עט ודיו. הציוניות בנוגע לספרות היתה לעלה-תאנה אשר ממנו יעשו חגורות ואשר בו יכסו את מערומיהם כל אלה שנעדר מהם כשרון-סופרים מכל וכל. פראזות אחדות מאותן השגורות ביום הזה גם על שפתי נער שלבש זה עתה את מכנסיו הראשונים, שנים שלשה דברים על האומה ועל הרעיון, והנה הם כרטים לכניסה חפשית להיכל הספרות. עתה, ברוך-השם, אין עוד אותה הדאגה, שאין לו לסופר מן המין הזה מה לכתוב: עתה לכל אופן יש הציוניות. עתה יכול כל אחד לכתוב: הוי אומה, הוי רעיון קדוש, הוי קולוניה, הוי פועלים, הוי בית-הספר, הוי צפור בכלוב, הוי כבשה בין זאבים, הוי לבי במזרח, הוי אויר נשמות חיי הארץ, הוי הוי, וכדומה מאותן הדברות הכלליות הנקנות לו לאדם בזול, שאינן חדשות יותר מדי ושאינן נותנות לנו לא איזו השקפה חדשה ואמתית היוצאת מן המוח ולא איזה רגש חדש ואמתי היוצא מן הלב. ומאמרים כאלה הם מאמרים למאות, תשעים ותשע למאה מאלה הבאים עתה לבית-רידקציה.

אכן לי אומרים: הציוניות מלאה עתה את כל חללם של חיינו, ועל כן לא יפלא שהיא היתה עתה לאל״ף ותי״ו של כל המאמרים הנכתבים. אבל הדבר הזה אינו כן. הלא אני הוא היודע את הכותבים ההם. הכרתיך, מסכה יפה! הלא אתם הם אותם הגדיים שכתבתם אלי לפני חמש-עשרה שנה את „מה אכתוב" שלכם, ועתה נעשיתם תישים ואתם כותבים: הוי אומה, הוי רעיון.— התקופה החדשה נתנה חרב ביד כל נער להתנפל עלינו.

חרב.— כי אז, לפני חמש עשרה שנה, כשבא אלי אותו המכתב או המאמר או השיר, לכל-הפחות היתה ברירה בידי לגנזו בשעה שמצאתי כי אין לו ערך ספרותי; ואולם עתה, כשבא המאמר או המכתב או השיר על הציוניות, ואני אומר לגנזו מפני שאין לו ערך ספרותי, הרי משועבד אני לאותו הנער הכותב התופש בבגדי וקורא: רוצח! האת הרעיון הקדוש אתה אומר לרצוח ואנחנו נחשה?

הרעיון הקדוש! הניחו, הניחו נא במחילה את הרעיון הקדוש על מקומו בשלום. אתם לכו החדרה, לכו לעבודתכם באשר היא שם, לכו לפרנסתכם באשר ובמה היא, ואת הרעיון הקדוש הניחו ויקדש; הניחו אותו לאלה שיש רעיון במוחם וקדושה בלבבם.

אפרתי.

Verlag „Achiasaf" Warschau. — Herausgeber, verantwortlicher Redacteur u. Buchdrucker: Josef Fischer, Krakau.

1901 דער יוד 1901

III יאהרגאנג. ערשיינט יעדע וואך. III יאהרגאנג.

א יאהר צייט איז פאר יעדער אנשטענדינער צייטונג א שטיק לעבען פון דעם פאלק, וועלכען זי דיענט. אין אזא צייטונג שפיגעלט זיך אב דאס לעבען פון פאלק, זיינע פריידען און ליידען, זיינע האפנונגען און שטרעבען; אלעס וואס דאס פאלק לעבט איבער.

מיר מיינען, אז מיר האבען דאס רעכט צו זאגען, אז אונזער צייטונג „דער יוד" פערנעמט זיך מיט אלע פראגען און ענינים וועלכע קענען ברענגען נוצען דעם יודישען פאלק אין זיין טעגליכען לעבען, ווי אויך אין זיין צוקונפט. זי דערמאנט איהם זיין פערגאנגענהייט, אין וועלכער אונזער פאלק קען געפונען טרייסט און מוטה צו האלטען שטאלץ זיין קאפ און צו געהן ווייטער זיין וועג מיט האפנונג אויף בעסערע צייטען.

„דער יוד" לעבט צוזאמען מיט זיינע לעזער איין לעבען, און דיענט זיי מיט אלע קרעפטען, ניט שפארענדיג קיין מיה און מאטעריעלע מיטעל. יעדעס יודישע הויז, יעדע יודישע פאמיליע געפינט אין „דעם יוד" א פריינד אין זייערע פרייע מינוטען.

אין דיעזער ריכטונג וועט „דער יוד" אויך ווייטער געפיהרט ווערען, מיר וועלען אויך ווייטער נישט שפארען קיין מיה און געלד, כדי צו פערבעסערען און פערגרעסערען אונזער צייטונג, ווי ווייט מעגליך.

ווי ביז אהער וועט דער „יוד" ענטהאלטען פאלגענדע אבטהיילונגען:

I. לייטארטיקלען.
II. פובליציסטיק.
III. פאליטישע איבערזיכט.
IV. די יודישע וועלט.
V. אלגעמיינע וועלט-נייעס.
VI. צייטונגס שטימען.
VII. יודישע שטעדט און שטעדטליך.
VIII. מען שרייבט אונז: קארעספאנדענציעס.
IX. בעלעטריסטיק.
X. שירים און נאציאנאל-ליעדער.
XI. היסטארישעס, ערצעהלונגען און מאנאגראפיען
XII. ארץ-ישראל, ידיעות פון ארץ-ישראל.
XIII. ביאגראפיעס, פון יודישע גרויסע לייט.
XIV. פאפולערע וויסענשאפטליכע ארטיקלען.
XV. קריטישע ארטיקלען, איבער נייע ביכער.
XVI. פעליעטאנען.

פאר די אבאנענטען פון דעם יוד אויף דאס יאהר 1901 האבען מיר פארגענומען א גרויסע אויסגאבע, וועלכע ערשיינט דאס

ערשטע מאל אין דער יודישער ליטעראטור:

☛ די וועלטגעשיכטע ☚

בעארבייט נאך די נייעסטע און בעסטע קוועלען.

דאס בעקענען זיך מיט דער וועלטגעשיכטע איז זעהר וויכטיג פאר יעדען מענש. די וועלטגעשיכטע עפענט איהם די אויגען און ווייזט איהם אויף, ווי אזוי די מענשהייט האט זיך ענטוויקעלט פון אנהייב אן ביז דער לעצטער צייט, פון דער צייט, בשעת דער מענש איז נאך געווען ווילד און גראב ביז דער צייט ווען ער איז געקומען צו מענשליכקייט, זיטליכקייט און ציוויליזאציע.

אט דאס וויכטיגע און גרויסע ווערק האבען מיר בעשלאסען צו געבען די אבאנענטען פון דעם „יוד" צו אזא ביליגען פרייז, אז יעדער זאל אימשטאנד זיין צו האבען, דאס גרויסע ווערק אין זיין הויז, נעהמליך:

יעהרליכע אבאנענטען קענען בעקומען 4 בענדער וועלטגעשיכטע

פיר 1 רובל (פארטא 50 קאפ׳) — פיר 3 קראנען (פארטא 1 1/2 קראנען).

די יעהרליכע אבאנענטען (הן די וואס שיקען איין די גאנצע 5 רובל מיט אמאל, הן די וואס צאהלען אין ראטען), וועלכע ווילען אויך בעקומען די „וועלטגעשיכטע" זאלען ביים אבאנירען זיך, איינשיקען אייך דאס געלד פיר דער „וועלטגעשיכטע".

די וואס שרייבען אום דעם „יוד" האלביעהרליך אדער פיערטעליעהרליך קענען בעקומען **יעדען באנד וועלטגעשיכטע פיר 50 קאפ.**

די וועלטגעשיכטע וועט צושיקט ווערען באנדרוייז, דאס ערשטע באנד אין חדש יאנואר, דאס צווייטע אין אפריל, דאס דריטע אין יולי און דאס פיערטע אין אקאבער.

די אבאנענטען פון „יוד" אויף דעם יאהר 1901 וועלען נאך בעקומען אומזיסט אהן שום צוצאהלונג

12 בילדער פון יודישען לעבען אמאל און איצטער

געארבייט פון בעריהמטע קינסטלער און געדרוקט אויף דעם פיינסטען פאפיער. יעדען חדש וועלען די אבאנענטען פון „יוד" בעקומען איין בילד אלס ביילאגע אזוי אז דורך דעם יאהר וועט זיך צונויפקלויבען א רייכער **יודישער בילדער-אלבום.**

אבאנעמענט פרייז פון דעם „יוד"

יעהרליך—5 רובל, האלביעהרליך—3 רובל, פיערטעליעהרליך—1 רובל 50 קאפ׳, פאר 1 מאנאט 60 קאפ׳, יעהרליך אבאנענטען קענען אויך אויסצאהלען די 5 רובל אין 3 ראטען: ביים אבאנירען 2 רובל. דעם 1-טען אפריל 2 רובל און דעם 1 טען אויגוסט די לעצטע ראטע 1 רובל.

די אדרעסע:

Administration „DER JUDE" Krakau, Gertrudagasse Nr. 19.

פיר רוסלאנד:

Товарищество „Ахіасафъ" Варшава, почтовой ящикъ 25.

פערזעגליך טווארדא 6.